

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

ÅTTONDE ÅRGÅNGEN.

Andra häftet.

Innehåll:

	Pag.
VII. Några ord om det naturliga systemet för uppfostran och dess förkämpar i Frankrike, af <i>Esselde</i>	65.
VIII. Vår Lektor. (Botaniska utflugter, af Elias Fries) III. af <i>-en-ny</i> . (Insändt.)	74.
IX. Iakttagelser under en Londonssejour, af <i>Colmar</i> . (Insändt.)	86.
X. Vil du tro mig? Poem af <i>L. Dietrichson</i>	106.
XI. Den tröttes sång, poem af <i>Fr. Br.</i> 1841.	107.
XII. Bref från en ung Nilfarare, vintern 1866, meddeladt af <i>L—d</i>	108.
XIII. Småstudier på lediga stunder, af <i>Cyphia</i> . (Insändt.) . .	119.
XIV. Fredrika Bremer på besök hos M:rs A. M. Hall. af <i>L—d</i> .	123.
XV. Vår Portfölj.	127.

STOCKHOLM,
REDAKTIONENS FÖRLAG.

Häftet utdelas den 28 Maj.

Anmälan.

Åtskilliga nya anordningar hafva blifvit vidtagna för den 8:de årgången af Tidskrift för Hemmet, hvilken Red:n härmed har äran anmäla till prenumeration.

Tidskriften kommer hädanefter att utgifvas i *Stockholm* på Red:ns eget förlag och har Red:n för öfrigt träffat sådana anordningar med afseende på tryckning, distribution m. m. att den hoppas våga utlofva en större regelmässighet i Tidskriftens utgifvande, än hittills kunnat vinnas.

Redaktionen förblifver oförändrad och Tidskriftens program det hittills följda. Dess första mål är nu, som alltid, *den svenska qvinnans höjande i moraliskt, intellektuelt och socialt hänseende*, i hvilket sträfvande den är öfvertygad om att kunna påräkna medverkan af hvarje ädelt tänkande och sannt upplyst svensk qvinna. Tidskriften skall sålunda fortfarande sysselsätta sig med *de dagens frågor, som närmast beröra qvinnan*, upptaga *biografier* öfver utmärkta både män och kvinnor, lemna anvisningar till *god och bildande lektyr*, jemte utdrag ur goda skrifter af så väl in- som utländska författare, meddela *smärre naturhistoriska uppsatser, reseskizzer, poemer och berättelser*, jemte en och annan liten *revy af litterära nyhe-*

VII. NÅGRA ORD OM DET NATURLIGA SYSTEMET FÖR UPPFOSTRAN OCH DESS FÖRKÄMPAR I FRANKRIKE.

(Des facultés humaines et de leur développement par l'éducation, par Mlle Marchef Girard. Paris 1865.

Recension af samma arbete i *Journal des Economistes* för November 1865 af Mr Victor Modeste.)

Det händer ju ibland att vi på resor komma i samspråk med en fremling, hvars första ord gifva oss den glada öfvertygelsen, att vi stå inför en öfverlägsen personlighet, till hvilken vi kunna se upp, af hvilken vi hafva något att lära. Hvarje ämne, som under samtalet med en sådan person bringas å bane, erhåller likasom en ny belysning; de omgifvande föremålen framträda i en annan dager; hela trakten, hvarengom man färdas, och som kanske dittills förefallit temligen hvardaglig, får, belyst af hans sinnrika förklaringar, en högre betydelse, en större, mera fängslande karakter, ett nytt lif.

Någon gång händer det ock, att den nye reskamraten har en vän, med hvilken han gör oss bekant, en vän, full af meddel-samt lif och intresse, äfven han, men af ett olika skaplygne, som ger umgänget med dem båda ett rikare, mångfaldigare behag och kommer dem att för en uppmärksam blick röja allt mer och mer af hvarandras innersta karakterer. Sammanträffa vi då slutligen vid någon af resans stationer, händelsevis, eller efter aftal, med någon af våra gamla vänner, så skynda vi naturligtvis att göra honom bekant med reskamraterna, och så uppstår ett allt lifligare och rikare utbyte af tankar och erfarenhet, af vetande och åsigter; och när till slut, vid resans mål, det lilla kotteriet upplöses, skiljes man åt, hvar och en med en behållning, större i mån som man haft mera att lära och sjelf känt behovet att rikta sitt inre med något af den öfverflödande rikedom, som högt begåfvade och mångsidigt utvecklade naturer omedvetet utströ omkring sig, besannande en fransk författares påstående:

»C'est par ce qui est superflu en nous que nous agissons sur les autres. C'est le vase trop plein qui se répand en dehors».

Dessa de gifvande naturernas behållning, torde vara

svårare att definiera, ofta består den kanske blott i *medvetandet att hafva gifvit*, i något af denna känsla, som vittnar i orden: saligare är gifva än taga; ofta ligger den kanske i hoppet att hvad man gifvit i första hand skall komma andra till del äfven i långt aflägsna länder, genom ett fortfarande idéernas kretslopp, hvartill den första impulsen stundom blifvit gifven under ett sådant tillfälligt sammanträffande.

Nå väl! det som händer oss i det yttre lifvet, på resor i fremmande land, det inträffar ibland också på inre områden, under färder i Andens mångfaldiga riken.

Så företog jag häromdagen, ej utan någon liten bäfvan, en upptäcktsresa genom National-Ekonomiens vidsträckt område, der jag förut endast med långa mellantider gjort några tillfälliga besök, än med *Agardh*, än med *Rydqvist*, (för att icke tala om en förtjusande lustfärd i stort och lysande sällskap, med *Michel Chevalier* till hufvudanförare, under ett national-ekonomiskt möte i fremmande land,) samt slutligen en och annan liten utflykt i olika riktning med våra herrar riksdagstalare. Nu ville jag gå grundligare tillväga, föresatte mig att resa med nytta som man säger, bestämde mitt mål, uppgjorde min kosa, och grep så verket an. Redan den första dagsleden syntes mig särdeles påkostande, och när *la circulation fiduciaire* lyckligen var genomsträfvad och *la crise monétaire* följde, efterträdd af *le système des impôts* m. m. (resan gick genom ett par årgångar af *Journal des Economistes*), då erkänner jag att mitt mod började svika. Tiden blef mig lång, vägen var tung, utsigterna syntes mig än trånga, än flacka, än styckade i små osammanhängande fack, utan högre intresse, och jag var hardt nära att gifva hela företaget på båten, då jag plötsligt fick syn på en sådan der ovärderlig reskamrat, som jag nyss skildrat, och som lät mig erfara af resan ett helt nytt, fängslande intryck. Ledd af hans korta, men värtaliga och upplysande förklaringar, af hans sinnrika anmärkningar och hans stora åskådningssätt, började jag se det stora arbetsfältet omkring mig ur en helt annan synpunkt. Hufvudkonturerna i taflan framstodo småningom i klar och betecknande dager, samlande omkring sig i deras rätta belysning de underordnade föremålen. De stora, gemensamma, inre karaktersdragen framhäfdes och förbundo sålunda de yttre, sjelfviskt isolerade delarne till ett gemen-

samt helt af storartade proportioner, och slutligen framskymtade för min klarnande blick äfven den innersta lifsprincipen, den allt uppehållande, allt besjälande skaparetanke, som, enligt min ledsagare, på samma gång utgör drifkraften och det gemensamma målet för alla skenbart splittrade nyttighets-sträfvanden på national-ekonomiens nyodling *). Min förträffliga ledsagare, hvilken jag hade att tacka för detta nya åskådningssätt, var *Mr Victor Modeste*. Men icke nog med att han tjenat mig till guide under resan och derunder lärt mig, att, såsom en resenär anstår, se företeelserna i stort, att »*Optage i min själ det mächtige Hele, uden att bryde mitt Sind med de enkelte Dele*,» — eller, för att nyttja min ledsagares egna ord: »*de voir comme d'un point élevé et d'une vue rapide et lointaine*». Icke nog härmed, han gjorde mig slutligen äfven bekant med en medresande, *M:lle Marchef Girard*, af hvilken jag äfven snart fann att jag hade mycket att lära, och nu uppstod just ett sådant idéernas vexelspel, som jag nyss skildrat, derunder de båda reskamraterna röjde allt mera af sin rika tankeverld för min uppmärksamma blick. När jag då slutligen, vid resans mål påträffar min gamle vän, Tidskriftens läsare, så faller det sig ju helt naturligt att jag gör honom bekant med mina tvenne ledsagare, på det också han må få draga nytta af

»*les vases trop pleins qui se répandent au dehors*.»

Och skulle vi nu också, kära läsare, misstänkas för att med detta simpla förfarande vilja fuska litet i den nya vetenskapen, i det vi, i vår lilla mån, bidraga till »*le libre échange des richesses nationales*», så hoppas vi, att hvarken protektionister eller frihandlare hafva något att invända deremot, enär de varor, hvilkas fria utbyte vi förorda, icke stå upptagna på någon tulltaxa eller blifvit inberäknade vid uppgörandet af någon handelstraktat, emedan de tillhöra det friaste af allt fritt — tanken.

Att tillbyta oss en ädel fransysk kvinnas tankar om *de menckliga förmögenheterna och deras naturenliga utveckling*, på samma gång vi tillegna oss hennes väns, national-ekonomens och kritikerns åsigt om dessa tankar, eller att, med andra ord, gifva några vinkar om *det naturliga systemet för upp-*

*) *Se »Coup d'Oeil sur l'influence actuelle de l'économie politique en Europe et essai d'une définition et d'une division nouvelles de la science économique (Journal des économistes 1861).*

fostran, betraktadt ur national-ekonomisk, d. ä. samhällsnyttig synpunkt, är således afsigten med vår anspråkslösa uppsats.

Vi börja med att förutskicka några uppgifter om vår författarinna och hennes recensent.

Mlle Marchef Girard är en ädel och rikt begåfvad fransysk qvinna, med ovanliga kunskaper och en sällsynt förmåga att göra desamma gällande, så väl i ord och skrift, som i handling. Hon lærer ha egnat hela sitt lif åt uppfostrans stora och heliga sak, och verkat för densamma, dels såsom facklärarinna, dels såsom stiftarinna af flera förträffliga läroverk för qvinnor, dels slutligen, och detta icke minst kraftigt, såsom skriftställarinna. I den senare egenskapen ha vi lärt känna henne i tvenne värderika arbeten, det ofvannämnda, samt ett föregående, till hvilket vi en annan gång skola återkomma: »*Les femmes, leur passé, leur présent, leur avenir*» avec une préface de *Mr de Lamartine* (1860), äfven detta skärskådadt af *Mr Victor Modeste* i den ofvannämnda journalen.

Victor Modeste är ett namn som ej förekommer så ofta som många andra i *Journal des Economistes*, men då alltid under uppsatser, hvilka framställa ämnet i stort, gifva vidsträckta utsigter öfver national-ekonomiens uppgift i både yttre och inre riktning, samt indraga inom dess område allt flera och flera grenar af högre mensklig verksamhet. År 1861 erbjöds *Mr Victor Modeste* den nybildade national-ekonomiska lärostolen i Rheims. Hans inträdestal vid emottagandet af detta hedrande uppdrag hvarvid han upptog till besvarande frågan: *Qu'est ce que l'économie politique?* ger en på en gång enkel och storartad förklaring af den nya vetenskapens syfte och medel och tillhör säkert något af det värderikaste och äfven för läsare af vanlig bildning intressantaste och lättfattligaste, som blifvit skrivet öfver detta ämne. Då man slutat läsningen deraf, kan man ej undertrycka den tanken: en enda sådan svensk talare, ett enda sådant föredrag på vårt språk och national-ekonomien skulle hos oss få en helt annan, högre och vidgad betydelse än nu. Men under afvaktan på den framtida uppfyllelsen af en sådan from önskan kunde man skatta sig lycklig om en god öfversättning af *Mr Modestes* förträffliga föredrag blefve tillgänglig i den svenska bokhandeln, för att möjligen bana väg

för ett vidgad program till det i sommar stundande nationalekonomiska mötet i Sverige.

Då man jemför antalet och betydelsen af de ämnen, som på det första mötet afhandlades, med dem, som bilda programmet till de nationalekonomiska möten, hvilka årligen hållas i andra länder; om man blott kastar en flygtig blick från litteraturen i denna vetenskap hos oss och till den på andra språk, så kan man lätt fatta att det måste väcka en ej ringa förvåning hos flertalet svenska läsare att finna ett arbete sådant som *M:lle Marchef Girards*, halft filosofiskt, halft pedagogiskt, skärskådadt i *Journal des Economistes*. Sjelfve *Mr. Victor Modeste* erkänner, att nationalekonomien för kanske blott ett tiotal af år sedan, likgiltigt skulle hafva förbisett hvarje bok under denna öfverskrift, såsom alldeles icke tillhörande området för hans vetenskap, eller stående i något slags beröring med hans verksamhet. Att han numera vidgat sin blick och utsträckt omfånget af sina studier från den blott yttre materiella sidan af behof och produktion äfven till den inre andeliga; från människoflitens *alster* äfven till *menniskan* sjelf, antecknar författaren såsom ett stort vetenskaps framsteg. Såsom bevis på detta framsteg, behöfver man blott hänvisa på nyare årgångar af nationalekonomiska revyer, der man efter en uppsats om *le crédit foncier* eller *le libre échange* får läsa en annan om folkundervisning eller fattigvård, der medlet att rädda några familjer från pauperismens osunda kärrmark sökes och pröfvas med samma omsorg, som medlet att göra flygsandsfälten odlingsbara eller rädda åt kulturen en ofruktbar mosse. Nationalekonomien fortfar han, har börjat studera värdet af mennisko-andens outtömliga grufva jemte det af kol- och jerngrufvor, att inrymma inom sin vetenskap människans odling så väl som jordens. Genom att ingå i en undersökning af en bok sådan som den ofvannämnda, betecknar således nationalekonomien ett verkligt framsteg, på samma gång som den intygar värdet af den skrift, hvilken berättigar ett sådant steg.

M:lle Marchef Girards arbete utgår från trenne grundtankar, lika sanna, som stora:

Uppfostran är samhällets grundval.

Menniskan är emottaglig för uppfostran.

Uppfostringsarbetet tillhör företrädesvis qvinnan.

Ja, det är sannt; uppfostran är allt, säger vår kritiker och

väl må vi medge, att erkännandet af denna vigtiga grundsats utgör livsvilkoret för det moderna samhället. Detta erkännande har väl ännu ej till fullo skett; det röner ännu der och hvar ett förvånande motstånd; man frågar sig ännu deruppe på samhällshöjderna med hela naiveteten hos ett gammalt barn: »huru skall jag kunna styra, om man börjar tänka dernere? Om alla människor finge samma rätt till undervisning, hvem skulle då köra mitt spann eller stryka mina skjortor?»

Att bestrida rättigheten af dessa invändningar och vederlägga dessa farhågor, såsom *M:lle Marchef Girard* gör i detta arbete, det är, förklarar hennes kritiker, att bevisa samhället en verklig tjänst.

Menniskan är emottaglig för uppfostran — qvinnan är af försynen företrädesvis ämnad till uppfostrare.

Den första af dessa satser behandlar författarinnan på ett grundligt och på samma gång originelt och fängslande sätt. Skulle man vilja göra en anmärkning vore det den, att satsen blifvit öfver höfvan bevisad; men man skall åtminstone icke kunna förebrå författarinnan, att hon ej uppfattat den i hela dess omfång, i hela dess höga och vidsträckta betydelse. I motsats till mängden af dylika afhandlingar, hvilka vanligen föraktligt förbigå den fysiska uppfostran, omfattar denna människan odelad, hel och hållen. I motsats äfven till flertalet berömda historieskrifvare, hvilka man vanligen kan studera från perm till perm, utan att få en aning om att det i deras ögon funnits några sådana varelser till i världen som qvinnor; i motsats också till våra visa lagstiftare, hvilka, ehuru redo att utskratta hvarje kemist, som på allvar ville söka frambringa ånga utan syre, dock sjelfva med den största tillförsigt tro sig kunna sätta den sociala rörelsekraften i gång med blott en af de tvenne beståndsdelar, som försynen ansett behöfliga därför; i motsats till alla dessa, och reagerande mot sina föregångares, på en gång ömkliga och löjliga glömska, framställer *M:lle Marchef Girard*, i sin afhandling om de menckliga förmögenheterna, *hela människan* under hennes båda olika företeelser.

Den andra af förf:ns satser är underkastad mera stridigheter, men huru full af intresse är den icke! huru sann! hur betydelsefull! Ja, i sanning! Qvinnan är företrädesvis mencklighetens uppfostrare. För att öfvertyga oss derom, låtom oss

följa henne från det egna hemmet, der hennes uppfostringskall är allmänt erkänt, till småbarnsskolorna, der hennes kärlek, hennes saktmod, hennes meddelsamhet, hennes fina instinkt af lärjungarnes olika uppfattningsgäfvor inom kort gifva henne en makt, som den manlige läraren *aldrig* skulle vinna. Låtom oss sedan följa henne ännu längre, ännu högre upp på undervisningsbanan, der hon framgår under den säkra ledningen af samma egenskaper, endast högre och rikare utvecklade, och låtom oss i alla de länder, der en sann frihet lemna rum för anlagens fullkomliga utveckling, spåra de välsignelserika följderna af denna hennes uppfostrande verksamhet. »Låtom oss slutligen,» uppmanar oss vår kritiker, »följa qvinnan till det högsta, det mest vidtomfattande stadiet af hennes mission, och erinra oss huru hon, i trots af allt fördomarnes, okunnighetens och den egna omedvetenhetens motstånd, under alla historiska utvecklings-skeden af någon betydelse, varit släktets andeliga fostrarinna och ledarinna; huru hon vid hemmets hård samlat de utifrån inbrytande idéernas osynliga elementer, deras spridda grundämnen, huru hon upptagit, värmt och närt dem i skötet af sin tysta tankeverld, för att i sin ordning återgifva dem åt den yttre världen, stärkta, renade, lefvandegjorda och fullt väpnade för lifvets hårda kamp.»

Sjelf den värtaligaste målsman för qvinnans uppfostrande mission i alla dess olika stadier, stiftarinna af den första lärarinneskola och den första yrkesskola för Frankrikes döttrar, har *M.lle Marchef Girard* med icke mindre heder verkat för samma syfte, äfven innanför det praktiska området, på det andeliga gebietet, medelst sina värdefulla skrifter.

Frågar man: hvilka medel, hvad method vill författarinna använda, för att vinna sitt syfte, de mensklige förmögenheternas harmoniska utveckling genom uppfostran? så gjorde vi klokast att hänvisa till författarinna's eget svar, belyst af recensentens förklaringar; men då det för de flesta läsare ej torde vara tillgängligt, ha vi trots oss böra här framlägga grunddragen deraf och sålunda rättfärdiga öfverskriften af vår uppsats.

Methoden är den enklaste af alla och kan uttryckas i följande anvisningar: *studera naturen*, men studera henne djupt, troget, ihärdigt och (svårast af allt) utan förutfattadt partisystem, med ett ord, studera naturen för att *utforska henne*, icke för att bevisa hvad du på förhand tror dig veta

om henne. *Följ naturen*: d. ä. försumma intet, men gå henne icke heller i förväg; *understöd henne*, men med vördnad, med kärlek, med bafvan, väl vetande att det som under din vård skall knoppas och blomstra eller tyna och dö är ingenting mer och ingenting mindre än *lifvet sjelft*.

»*Känn dig sjelf*» se der, säger *Mr Modeste*, nu såsom alltid, grunden, tryggheten, kraften, själen i all menisklig verksamhet. Man skulle kunna säga, att det begrepp menniskan under olika tider egt om sig sjelf, utgjort typen för uppfostran och samhälle under samma tid.

Men den meniskliga naturen är tvåfaldig: kropp och ande; afhandlingen om de meniskliga förmögenheterna sönderfaller också i tvenne delar. I den första framlägger författarinnan med hjälp af sina omfattande och grundliga fysiologiska kunskaper den meniskliga organismens utvecklingshistoria; i den andra delen förnyar hon samma studier, men på det andeliga området, *med psykologien till grund*: båda delarne tillsammans bilda ett omfattande helt, der det yttre och det inre koncentreras, motsvarar och belyser hvartannat. Under en följd af olika betraktelser öfver det tvåfaldiga ämnet, hvars indelning och uppställning, säger kritikern, utgör bästa beviset att författarinnan fullkomligt beherrskar detsamma, föres läsaren i ständigt stigande från *den fysiska uppfostran* till *instinkten* i alla dess skiftande yttringar, derifrån till *tankekraften* (intelligensen), vidare till *den sedliga kraften* (det moraliska sinnet), till *rättskänslan* och slutligen till de rent *andliga krafterna* eller hvad författarinnan kallar de *transcendentala förmögenheterna*. Börjande vid det första uppspirandet och följande tillväxten och den successiva utvecklingen af de meniskliga kropps- och själsförmögenheterna, se vi dem sålunda sjelfmant intaga sin naturliga plats i utvecklingskedjan, hvar och en i sin ordning och vid sin gifna tid, likasom, allt efter årstidens växlingar, bladet, knoppen, blomman och frukten utvecklas hos plantan. Det är sanningens vanliga vittnesbörd; fakta tala bäst. Innan ännu ordet är uttaladt är dess giltighet erkänd, innan resultatet är formuleradt, är det redan i ögonen springande, och läsaren tycker sig sjelfmant, utan författarinnans hjälp, bilda sin slutsats: Ja, i sanning, dessa äro lifvets eviga lagar, innebärande i sig regeln för all menisklig utveckling.

Anlagen framträda successivt, successivt böra de också

brukas, att bruka, det är att öfva dem, öfva är att tillfredsställa, att tillfredsställa slutligen är att stegra på en gång förmågan att producera och att förbruka — att gifva och emottaga. Ty »de rikaste medfödda anlag» säger *Goethe*, »löpa fara att förvillas eller att förtära sig sjelfva, om man ej ger dem en verksamhet, som ständigt återförnyar den förbrukade kraften och regelbundet utvecklar och stegrar dem. Intelligensen i dess högsta potens är den, som absorberar, med sig införlifvar allt, icke allenast utan att derigenom det ringaste försvaga sin ursprungliga egendomlighet, hvad man kallar *karaktern*, utan tvärtom just derigenom ger denna karakter dess sanna styrka, anlagen dess fullständiga utveckling.» Hvilka reformer innebära ej de simpla orden »*allt i sin tid!*» utropar *Mr. Modeste*. Se der i sanning en normal, en sannt vetenskaplig metod, *det naturliga systemet för all uppfostran*.

Mlle Marchef Girard utvecklar under framläggandet af detta system och i arbetet för sin uppgift såsom tänkare och skriftställare en karakter, hvars förnämsta och prisvärdaste egenskap är just denna förmögenheternas jemnvigt, denna själens harmoniska utveckling, som hon med skäl uppställer såsom det högsta målet för all uppfostringskonst, och hvilken vi lika så gerna kunde uppställa såsom målet för alla våra önsknigar här i lifvet. Vid hvarje steg igenkänner läsaren en upphöjd, sjelfständig och rättsökande ande, full af kunskap, en kunskap, som inhemtats så väl ur böckerna som ur lifvet under det kärleksfulla studiet af barnets själ, under den ständiga fina iakttagelsen af dess karakter och hela lif. Boken talar dessutom på hvarje sida om det hos författarinnan djupt inneboende begäret att vara sina medmeniskor nyttig; ofta utstrålar den äfven något af denna inre glöd, som fordras af hvarje andens arbete, emedan *utan* den allt är dödt, och *med* densamma allt får lif. — Korteligen, tillägger nationalekonomen-recensenten, afhandlingen om *De mensklige förmögenheterna* skall försvara sin plats inom den litteratur, som har till ändamål att befordra den allmänna välmågan eller såsom vetenskapen uttrycker sig. »Nationalrikedomen» och den skall göra det med all heder, i det den i sin mån bidrager att minska de oerhörda kapitalförluster, som innebäras i döds- och sjuklighetsprocenten bland de små barnen, i det den söker dana ett sundare och kraftfullare uppväxande släkte, bättre egnadt för lycka och välmåga, för

kunskap och handling; och slutligen i det den vidgar och stegrar verksamheten af de krafter, hvilkas harmoniska utveckling den påyrkar, och hvilka, i summa tagna, utgöra den aldrig sinande näringskälla, den allmänna grundplåt, det för alla tillgängliga, outtömliga kapital, som vi med ett enda ord kalla *lifvet*.

Och *lifvet*, denna fackla som förtär och förtäres, som släcker och återtänder, förslösar och förnyar sig sjelf; förstörande och åter alstrande, utsprungen ur och åter införlifvad med tingen, ömsom en svaghet, som böjes och en kraft som springer upp; »ja, *lifvet*,» säger vår recensent i det ofvannämnda inträdestalet, »men *lifvet* i dess vidsträcktaste bemärkelse, materiel och andelig, moralisk och intellektuel — *lifvet* sådant det yttrar sig i konst och vetenskap så väl som på det sociala området, sådant det lefver och andas i den fysiska organismens omsättningsarbete, men också och i synnerhet i den andliga utvecklingskampen under inflytandet af lärdom och föresyn, af undervisning, uppfostran, kunskap, dessa outtömliga krafter för danandet af nya förmögenheter — se der föremålet, det måhända omätliga föremålet för den national-ekonomiska vetenskapen.»

Den korta, men målande skildringen röjer tydligt, om än på ett indirekt sätt, den upplyste vetenskapsmannens åsigt om vigten af *en naturenlig livets utveckling*, d. ä. af ett sådant *naturligt system för uppfostran*, som det af *Mille Marchef Girard* antydda, äfven ur samhällsnyttig synpunkt. Efter att sålunda hafva inledt den första bekantskapen mellan läsaren och våra tvenne intressanta ledsagare inom nationalekonomiens område, lemna vi dem här, för att en annan gång åter uppsöka dem och med deras ledning gifva en framställning af *Qvinnans medborgerliga pligt och rätt*, betraktade ur samma synpunkt.

Esselde.

VIII. VÅR LEKTYR.

(*Botaniska utflygter af Elias Fries, Upsala, 1855—64.**)

III.

Oaktadt vi förut meddelat våra läsare utdrag ur ofvannämnda arbete, tveka vi ej att ännu en gång, den sista, återkomma dertill. Vi hafva hittills hufvudsakligen betraktat vår

*) Insändt.

förf. såsom »naturens siare och tolk»; vi hafva låtit honom leda oss in i »växtlifvets verkstad» och der sett naturens krafter arbeta. På samma gång han låtit vårt öga skåda organismernas gradvis skeende utveckling, har han låtit själen ana *hvarifrån* lifvets källa flödar, och gifvit förståndet visshet om »naturens perfectibilitet.»

Men det lif, som genomströmmar skapelsen, uppnår först i menniskoanden sin högsta fulländning. Att analysera dess strider och segrar, dess sträfvande efter utveckling och fulländning, är vida svårare, men äfven lärorikare, och tilltalar oss mera, i samma mån, som vår egen erfarenhet deraf är större. En sådan menniskoandens analys borde i någon mån återfinnas i hvarje god biografi, och vi hafva trots oss finna den i de 2:ne sådana Professor *Fries* sammanskrifvit öfver *Berzelius* och *Geijer*. Isynnerhet gäller detta om den senare.

Vi svenskar ha en viss benägenhet att för glansen af fädrens minnen nästan glömma det närvarande och förgäta omsorgen om framtiden. Man beskyller oss äfven måhända ej utan skäl för böjelsen att till de stora minnena räkna endast hjeltens blodiga bedrifter och att med ära företrädesvis förstå *lycka i krig*. Om så är, torde det ej vara ovigtigt att påpeka andra former, andra företeelser, hvarunder den sanna äran uppträdt, att upplifva minnet af någon de fredliga bragdernas hjeltar, af någon sanningens förkämpe, af några stridsmän inom idéernas verld. Låtom oss då med vår förf. ett ögonblick dröja vid *Berzelii* minne och se till, hvaruti hans sanna ära bestod!

Förbigående den ypperliga inledningen, som läsaren återfinner i andra bandet, sidan 12, låta vi förf:n sjelf besvara den uppgift vi förelagt oss. Han säger:

«Rättvisligen söker man egentliga grundvalen till friherre *Berzelii* storhet i hans själsstyrka; denna rastlösa forskningsifver, denna omutliga sanningskärlek, denna sjelfförsakelse, som ej erbjuder egna hugskott, utan endast framträder som naturens siare och tolk. Man klagar, måhända ej utan grund, att naturen är en hård aristokrat, som ej efter jemnlighetens grundsatser utdelar sina gåfvor och minst snillet; men för sig ensamt är detta endast ett frö till godt och oundt, i den mån emottagaren lyder eller bryter naturens heliga lagar. Vi äro ock förvissade att hos de flesta oändligt högre anlag blifvit nedlagda än de, som hinna till utveckling, just i saknad af denna sjelfbeherrskning och sjelfförsakelse. Vid *Berzelii* graf har vetenskapen

mycket att lära. Icke sökte han det konstladt förvånande för att vinna dagens beundran, utan endast det sanna för dess eget höga värde, och just derföre tillföll honom, mer än någon samtida, den ära som växer genom tiderna. — — — — —

De urbilder, *Berzelius* sökte, voro sanning och klarhet, och hvem bland oss skulle icke önska, att dessa blefvo de framstående dragen i svensk bildning, i svensk vetenskap?»

Berzelii sanna ära bestod således i *själsstyrka*, i *forskningsifver*, i *omutlig sanningskärlek* och slutligen i *sjelfförsakelse*. Och hvilka verkningar alstrades af föreningen af så många och sällsynta själs gåfvor? På hvad sätt besegrade han naturen, sedan han först besegrat sig sjelf? Genom hvilka upptäckter riktade han vetenskapen, sedan han lärt sig att försaka den ära, som verlden ger uppställarne af snillrika hypoteser, om de än ej ega annan grund än det subjektiva tycket? Vi öfverlemnna äfven svaret härpå åt *Fries*, anförande på samma gång den snillrika jemförelsen mellan *Linné*, *Berzelius* och *Newton*, för att afsluta med den lugnande och tröstande försäkran förf:n ger oss med afseende på den store vetenskapsmannens uppfattning af det högsta Väsendet. Förf:n säger sid. 14:

»Att steg för steg följa friherre *Berzelii* utveckling tillåter icke detta tillfälle och öfverstiger äfven våra krafter. Den framskrider omärkligt, som trädet skjuter blad efter blad, till dess den lummiga kronan gungar för himmelens vindar. Än se vi honom upptäcka nya elementer, än upplösa de mest sammansatta kroppar i deras urämnen, än återföra jord- och hällearterna till deras ursprungliga metallström, än beräkna de enkla kropparnes valfrändskapslagar, än efterbilda naturens alster i dess mest fördolda verkstäder, såsom helsovattnen, än framvisa nya, för naturen sjelf okända, föreningar, än uppgifva nya, enklare och riktigare undersökningsmetoder, än förbättra vetenskapens yttre hjälpmedel. Hans arbetssätt var icke spindlarnes, hvilka endast ur sitt inre utspinna sin konstrika, men lösa och förgängliga väfnad; icke heller myrornas, hvilka endast i stack draga allahanda flarn; utan biens, som upphemtande blommornas ädlaste safter, sjelfva ombilda dem efter renaste smak. Ty huru aktningvärdä dialektikens och flitens ansträngningar än äro, fostras dock allt verkligt stort endast genom denna högre instinkt, som omedelbart förnimmer hvarje ynnets röns vikt och plats i det stora hela, emedan i vetenskapernas riken snillet är den borne sjelfherrskaren. Den mest genomgripande af friherre *Berzelii* talrika upptäckter torde lagarne för atomernas före-

ningar vara, hvarigenom vi förnimma ett lefvande förstånd äfven i de stelnade massorna. Och af hans snilles skapelser må icke förgätas detta nya språk, han uttänkt, för att beteckna alla kända och möjliga föreningar i naturen — ett språk, lika underbart genom sin enkelhet och bestämdhet, som sin grekiska smidighet, att lätt ansluta sig till hvarje begreppets vexling — på en gång ett universalspråk och en pasigrafi — hvilket redan är det enda, som talas, skrives och förstås inom hela hans vetenskaps område. Derigenom blef det *Berzelius* möjligt att framvisa mineralierna, lika lagbundna i sin bildning som den öfriga naturen och derpå uppföra det första vetenskapliga system öfver stenriket, på hvars klippor äfven *Linnés* snille strandade och led skeppsbrott. Tvifvelsutän är orsaken dertill att söka i den helt och hållet olika arten hos dessa, i öfrigt omätbara och sins emellan ojemnförliga snillen; *Linnés* var lyriskt, *Berzelii* åter episkt. Sannolikt var ock detta nödvändigt för hvarderas segertåg på sin skiljda bana, ty lifvet med sin vexlande fröjd och smärta är naturens lyrik; men naturen i sin lugna, oafbrutna, oändliga utveckling, är skapelsens Epos. Ett med *Berzelii* mer närförvänt snille var *Newtons*, fast den senare fann det oändliga i det oändligen stora, i verldssystemer och de gränslösa rymderna, *Berzelius* åter i det oändligen lilla, uti atomerna, bland hvilka »han såg de under i naturen, dem aldrig visheten förnam.»

»Vi hafva lånat detta uttryck ur *Kellgrens* svanesång, ty den nya skapelse, han diktade, har genom *Berzelius* till en del som verklighet trädt i dagen, emedan i allt, som ligger öfver hvarje tids erfarenhet, det skönaste vi förmå dikta, alltid tillika förblifver det sanna. Derföre var ock *Berzelius*, — han, som bättre än någon annan kände *materiens* lagar — han, som i jordens innandömen upptäckte de fördolda krafter, hvilka ännu i dag höja den Skandinaviska halfön ur hafvet — ja! som mer klarseende än någon clairvoyant, kunde förflytta sig tillbaka till hvilken verldsålder, hvilken skapelsedag han behagade, för att skåda naturens verkstad, huru ur chaos jordens grundfästen murades — han, säger jag, var ingen *materialist*; vi äro lyckliga att ega hans egenhändiga vitnesbörd, att han allt mera skyggade tillbaka från denna tröstlösa lära; ty hans snilleblick sökte och förnam äfven i den liflösa naturen endast den makt, hvars mantel den yttre naturen är, men hvars vishet ej fattas af ändlig tanke, och hvars välde sträcker sig längre än mensklig forskning när.»

I *Geijers* karakteristik har *Fries* fått ett lysande tillfälle att utveckla hela sin förmåga att analysera, här tillämpad icke på ett blott organiskt lif, utan på ett sjäslif, hvars utveckling och slutliga riktning, ofta varit misstydda, länge o-

förklarade och missförstådda. — Vi skola söka, att med förfin följa det ena skedet efter det andra uti *Geijers* lif, blicka in uti de strider och lidanden som denne ovanlige man måste genomkämpa, för att lära känna sig sjelf, för att, så allsidigt begåfvad som han var, utvälja den bana, det hufvudstudium, som sedermera blef hans, innan han kunde blifva »*en evighetens man*.» Vi anföra härom professor *Fries*' egna ord, sedan vi först sökt framställa det hufvudsakliga af inledningen:

»Lugnt och stilla framflyter i allmänhet vetenskapsidkares lif. Omärkligt, som vårens grönska, tillväxer deras utveckling; långsamt, som tidens, mogna deras mödors frukter. Ur menniskoandens outransakliga djup framväller den källa, sanningens och vishetens spegel, hvilken oförmärkt växer till en flod, som banar tidsandans strömfåra och framåt med sig förer menskligheten. Men det är ej på ytan, som böljar för dagens vindar, utan på de lugna djupen, som nå tidens botten, som de äkta perlorna alstras och de mäktigaste vågor strömma. Så var ock *Geijers* lif och verksamhet: en strid bergström med brusande fall och blomstrande stränder. Vi hafva icke här, som hos hjälten och statsmannen, några yttre stora bragder eller i samtiden mäktigt ingripande skiften att teckna, utan hjertats pulsslag, tankens härtåg, snillets segrar inom idéernas eviga verld, af hvilken hela jordelivet, efter forntidå vises uppfattning, endast är en vexlande förgänglig skugga — och inom hvilken allt, som i sinneverlden skall vinna varaktig verklighet, först måste utkämpas. Vi hafva här att teckna en filosof, som, ledd af en högre sol, i tiden icke blott ser förgängelsens graf, utan tillika mensklighetens pånyttfödelse; en häfdaforskare, som i företeelserna icke blott ser ödets nyck eller lidelsernas spel, utan verldsandens utveckling till stigande frihet; en skald, som sjelf ett nationalepos, förenar forntid och framtid till deras gemensamma urbild, evigheten. Den slagruta, som ledde honom i alla hans forskningar, var ett ödmjukt, menniskoälskande hjerta, uppenbaradt i den ädlaste personlighet.»

Förfin öfvergår härefter till en kort skildring af *Geijers* barndom i fosterbygden, hänvisande till hans egen hänförande framställning häraf, och följer honom derpå till den första vändpunkten i ynglingens lif, inträdet på den akademiska banan. Han stannar bär ett ögonblick, för att belysa de inre strider, som öfvermåttat af mångsidiga anlag och andeliga krafter alstrade i en själ så begåfvad som hans.

»Anlagen äro skiljda, men ju högre något skall stiga, desto flera villkor fördras — ju större fullkomlighet något skall

uppnå, desto flera utvecklingsskiften måste det genomlöpa.» Det är den djupsinniga försvararen af läran »om naturens perfectibilitet» som talar — hvem skulle väl våga jäfva hans ord, »så,» fortfar han, »upplöser sig till en lycklig varsel för framtiden *Geijers* klagan denna tid öfver omätlig receptivitet, men långsamt mognande sjelfständighet.» I denna klagan, tilllägger förf:n, förglömmar han sin egen lära att »det som växer långsamt varar tiden ut.»

»Få torde hafva genomgått så svåra långvariga inre strider som *Geijer*; ibland allt det rörande han skildrat, har intet gripit oss djupare än teckningen af denna till förtviflan gränsande sinnesstämning, denna tid då han sökte sig sjelf, och »då han syntes sig så utan personlighet, att en skugga kunnat intaga hans plats.»

För minnestecknaren är detta sjelstillstånd ingenting annat än ett utvecklingsstadium, en den andeliga organismens naturliga metamorfos, motsvarande knoppsprickningen hos växten eller puppans sprängning hos insekten. »All förtidig blomning,» säger han, »skadar den mogna frukten, knappt något mera ett gryende anlag, än ett förtidigt skriftställereri. Deraf utbildas vetenskapernas stigmän, som ur två, tre böcker sammansätta den fjerde, och litteraturens statorpare, som genast förbruka, hvad de för dagen lära. Annorlunda *Geijers* mod och försakelse.»

Så länge *Geijer* icke kände sig fullt beherrska något ämne, afstod han ifrån att uppträda som skriftställare. Ett enda undantag härifrån utgjorde äreminnet öfver *Sten Sture* d. y. hvilket, på samma gång det innebär ett viktigt drag i hans bildningshistoria, såsom ett hans tankes och hans pennas lärospån tillika utgör en öfvergång till vändpunkten i hans litterära lif, hvilken enligt *Fries* inträffade med hans, 1809 företagna utländska resa. Att målet för resan blef England anser minnestecknaren i hög grad gynnsamt för *Geijers* utbildning.

»Det ligger utom våra beräkningar,» säger han, »hvilken riktning *Geijers* rikt utrustade, men ännu veka sinne erhållit bland de svärmiska sydlänningarne eller grubblande tyskarne; till de förra egde han genom naturen, till de senare genom sin bildning mesta valfrändskap. Men just derföre måste Englands storartade, bragdrika nationalanda blifva det verksamaste retmedlet till framkallande af själsanstighet och sjelfverksamhet, säkraste vägen till sjelfständighet.

Den dunkla ofruktbara obestämdheten i hans förra sinnesstämning härflöt af öfvermåttat af vidtfamnande abstrakta studier, hvilka utan erfarenhetsstöd korsade hvarandra; men den rena åskådningen af en kraftfull, lefvande verklighet väckte ännu slumrande krafter till utveckling och blomning, likt ett värregn öfver ett för ädel brodd väl förberedt landskap. Mindre på boksalarne och i de lärdas gillen, än i naturen och folklivet, vid skådespelen och bland konstens mästerverk finna vi här vår unge landsman, studerande hvardagslivets djupa allvar och det praktiska förståndets sanna värde. Så förbereddes en jernvigt i hela hans bildning, sedan ur böcker frammanade skuggor försvunnit, såsom en andesyn vid ljuset. Under den sinnets oro, som denna inre brytning framkallade, återvände *Geijer* till fäderneslandet; sitt lugn och lefnadsmod återvann han, efter eget vitsord, genom läsning af *Luthers* skrifter. Ty man förgäte aldrig, att *Geijers* innersta inre var en starkt bestämd, lefvande kristendom; icke blott detta matta sväfvande känslösvall, som benämmer sig religiositet, som nöjer sig med molnet, förbiseende den himlaburna gudomligheten». — — — — —

Det är anmärkningsvärdt att iakttaga, genom hvilka slags studier *Geijer* förberedde sig till den historiska forskningsarten. I ungdomen *Rousseau* och *Schiller*; senare *Shakespeare* och *Gothe*, af hvilka *Geijer* ansåg sig ha lärt mest af alla dödliga, emedan han icke kunde njuta någöndera utan motstånd, eller utan att de uppkallade hela spänstigheten af en liflig sjelfverksamhet. Men poesiens heroer förmådde icke ensamma gifva näring åt denna forskande ande, som ville tränga till tingens inre kärna och sammanhang, och därför blef filosofiens studium honom ett behof. *Fries* yttrar sig om *Geijers* uppfattning af filosofiens föremål och om dess underordnande under den högsta vetenskapen, på ett sätt som väckt vår lifligaste sympati och som, enligt våra okonstlade begrepp, är fullkomligt rätt, sannt och godt.

»*Kant*, *Schelling* och *Fichte* egnade *Geijer* ett flerårigt studium; *Locke*, *Condillac* och slutligen *Hegel* rådfrågades äfven. Men *Geijers* uppfattning af filosofiens föremål var både sjelfständig och djupsinnig, ehuru han vid de frågor, vid hvilka menskliga förnuftet vanligen svindlar, hellre hemtade svaret från sitt hjerta är från dialektikens irrbloss. Ty det för hela menskligheten gemensamma, fruktbarande, försonande, var för honom kärare än hvarje ofruktbar, blott söndrande vishetslära.» — — — — —

Geijers sinnesart och åskådningssätt tyckes oss vara

så skönt och målande beskrifna af hans vän och själsfrände, att vi ej tveka att anföra det.

»Hans snille», säger förf:n, »var en lågande, till siareförmåga stegrad känsla, som omedelbart förnimmer, som slående och bländande frambryster, såsom blixten från en elektrisk himmel — — — — — Genom hans ej mindre mångsidiga bildningsgåfva än den slipade diamantens skiljda facer, bröt sig utomdessa det rena ljuset i alla färger; hvarje stråle var väl för sig skön, men för att riktigt fattas måste alla förenas i sin gemensamma brännpunkt — och denna är hos *Geijer* christendomen. Få författare ha i få ord uttalat så många och så stora sanningar, som *Geijer*: men få äro ock genom denna ordkarghet lättare att missförstå och misstyda. »Men det dunkla hos *Geijer* kom sig icke af grummel, utan djup», vittnar samme man, som lärde, »att det dunkelt sagda var det dunkelt tänkta». I *Geijers* sista filosofiska skrift, *Thorild*, innefattande hans vetenskapliga trosbekännelse, förklarar han filosofien oförmögen att lösa lifvets gåtor och besvara mensklighetens högsta frågor. Förnuftet var för honom endast själens öga, men för att se erfordrades derjemte en andlig sol. Det är denna sinnets ödmjukhet, som ej vill upphäfvast sig till det helas medelpunkt, som ordnar *Geijers* hela rastlösa sökande till ett så skönt, så rent menskligt helt, hvarförutan snillet endast förblir en skiftande Proteus eller en fallen vid stoffet fångslad Prometheus. Denne den vise *Bacos* lära, att snillet endast herrskar genom lydnad för högre lagar, utgör grundtanken i all historisk forskning, så väl den, som vänder sig åt den Eviges uppenbarelse i naturen, som i tiden.»

Nu var *Geijers* lefnadsmål funnet. Med tillhjälp af de omfattande förstudierna i vetenskap och konst, ansåg han sig kunna börja sin egentliga bana som historieskrifvare och lärare, och, målet en gång funnet, afstod han ej derifrån. Oaktadt han flera gånger kallades till höga äreposter inom staten och kyrkan, emotstod han alla lockelser, som kunnat draga honom ifrån sitt kall. Huru rikt begåfvad han var, insåg han nemligen att han ej kunde passa för allt, och förblef orubbligt trogen sin vetenskap. Att han någon gång såsom Upsala Universitets målsman bevistade riksdagarne, torde ej kunna anses för en *afvikelse* ifrån hans kall. Att ett helt lif kvarstanna inom ett mindre samhälle, utan att emellanåt blanda sig i det rörliga lifvet, är att tillstänga i stället att vidga sin andeliga synkrets och det höfves ing en, minst vetenskapsmannen, hvars uppgift är att vara i spetsen för tidens framåtgående.

Geijer säger sjelf: »jag är uppvuxen vid dans och musik

och hans minnestecknare tillägger »en oförgänglig harmoni inströmmade i hela hans väsende redan vid lifvets morgon.» Denna harmoni fick tidigt rytm och flygt och utströmmade i toner så rena och klara, så äkta nordiska, att de mäktigt anslago nationalsinnet. Ingen som blott läst »Vikingen», »Odalmannen» och »Kolargossen» lærer väl kunna glömma det gripande intrycket af dessa dikter. Men för *Geijer* var diktens språk icke tillräckligt rikt att ensamt kunna tolka själens innersta tankar; för dem fick han endast form och färg i det på en gång andeligaste, mäktigaste och till hjertat mest talande af alla uttryckssätt — musiken.

Fries säger härom: »Äfven den bundna, till ord stelnade formen passade icke mera till den fria andens snabba flygt; detta förbiskymtande panorama kunde endast troget återgifvas i de oändliga tonernas böjligare svall. Redan i barndomen invigd i den sköna konsten att stämma tonerna efter själens eolsharpa, upphann *Geijer* i musiken sannt mästerskap, och i hans kompositioner uppträder för *hvar yngling, om han hjerta har*, en ny, tjusande diktens verld. Så förklingade under *Geijers* fria, ej upptecknade fantasier många stora tankar, många sköna bilder, som aldrig iklädde sig åskådlig gestalt. Ännu vid lifvets afton, då den fordna själsspänstigheten och lefnadsmodet sjunkit, hördes den gamle i skymningen anslå milda ackorder såsom preludierna till en högre verld. Ty hvarje handling af *Geijer* innebar, jemte ett uttryck af det närvarande, en aning af ett högre tillkommande.»

De egenskaper, hvilka göra *Geijer* till den erkändt förste inom den historiska forskningsarten, är enligt *Fries*, först »den stora klarheten, som utmärker hans snilles kraft; vidare *hjärtats värma*, samt slutligen *gestalternas friskhet*, som uppträda tvagna i hans rena fantasi rika källa.» — — — —

»I afseende på den historiska konsten är han således, om oss tillåtes detta uttryck, mera en musikalisk än en plastisk konstnär. Hans framställning har icke denna episka gång med lugn och åskådlig het hänförande, utan mera en *lyrisk karakter* af en på vissa punkter samlad, plötsligt frambrytande, mer till inre känslor talande styrka. Äfven häruti är hans karakter rent svensk, och hans egentliga fält var ock fäderneslandets häfder, och bland dessa är det förnämligast hans eget inres djupa sympati med ämnet, som utgör den hemliga trollkraften i hans framställning. Med så rörande drag har ingen tecknat nordiska naturens egenheter, icke blott dess förtädraden, utan tillika dess vådor, på en gång lifvande och varnande

— ingen med så ljus blick uppfattat den, dess söners anborna själstapperhet, som å ena sidan är vilkoret för deras bestånd i striden emot en fiendtlig natur, men å andra sidan lätt urartar till denna sinnets hetsighet, för hvilken ej segern, utan striden är målet, hvarom så väl våra äldre som nyaste inre strider bära vittne. — samt slutligen ingen med så trogen sanning skildrat de från hans kärlek lika oskiljaktiga föremål, *svensk bondefrihet*, med sina dristiga, ej sällan våldsamma rörelser — och *svensk konungamakt*, med sin kraftfulla, ofta hårdhändta inverkan.» — — — — —

»Det första större verk, hvori *Geijer* sammangöt sina forskningar, var *Svea rikets häfder*, utmärkt af framställningens skönhet och de kritiska undersökningarnas skärpa, utan att lifvet derigenom som vanligt förflygtigas.» — — — — —

»Hans vigtigaste verk är likväl *Svenska folkets historia*, der han i korta, träffande drag framställt Svenska Statens öden; ty äfven här skönjes, »att svenska folkets historia är dess konungars». Sjelfva den hufvudkälla *Geijer* begagnat, nämligen Riksregistraturet, bidrager att ge en ton af korthet, en karakter mer af snillrik grundteckning, än fulländad målning åt det hela. Sv. akademien tillkommer äran af *Geijers teckning af frihetstiden*. Af förut obegagnade och intrasslade trådar, förnämligast Sekreta-Utskottets handlingar, sammanväfver och målar *Geijer* här en tafla, uppå hvilken denna förut så dunkla tid framstår i sin rätta, men tvetydiga dager, med sina stora personligheter och små ränker, genom hvilka fäderneslandets välfärd och ära höllos fala och konungamakten var förnedrad.» — — —

»Äfven i det afseendet är *Geijers* öde äkta nordiskt, att de historiska skrifter, han lemnat, utgöra ett storartadt fragment, utkastet till en jättestor byggnad af förr osedd skönhet.» — — —

»I kretsen af samtidens utmärktaste häfdatecknare har *Geijer* intagit sitt rum och skall alltid försvara detsamma. Vid sidan af dem, som i Tyskland med djup lärdom och skarpsinnig kritik fört den historiska vetenskapen framåt; som i Frankrike genom ny bearbetning af den inhemska historiens källor föranledt ett återupplifvande af dess sanna, länge fördunklade gestalt; som i England fortsatt den der inhemska, af stark fosterlandsanda lifvade, politiskt historiska forskning — intager *Geijer*, äkta svensk i hvarje skiftning, ett ärofullt rum, så väl genom undersökningarnas grundlighet som framställningens behag, men förnämligast genom den djupa medkänslan af sitt ämnes innersta, som gifvit honom styrka att med hittils okänd klarhet framställa det kraftfulla, det fria, det naturtrogna i det fosterländska lifvets utveckling.» — — —

Förf:n öfvergår här till en framställning af *Geijer* såsom akademisk lärare, beskrifvande hans enkla, hänförande föredrag, samt det stora inflytande hans ädla personlighet utöfvade på den studerande ungdomen, huru — en ovanlig företeelse den tiden — äfven fruntimmer »sirade bänkarne» i hans lärosal, ibland andra den vittra *Amalia v. Imhoff*, jemte flera med henne i hög själsodling täflande Svenskor.

»Men *Geijer* var ej blott universitetslärare; tid efter annan lemnade han sin verksamhet i Upsala för att i hufvudstaden deltaga i allmänna värf, såsom vid riksdagarne 1828, 1840 och som, enligt *Fries*, »hans klassiska studier icke voro mindre grundliga än hans humanistiska, var hans deltagande i den stora uppfostrings-komitéen, såsom bådas opartiska representant, af oberäknelig vigt». — — — — — »Med skolans emancipation från kyrkan, åsyftade han att höja både kyrkan och skolan, derigenom att skollärarynke kall blef ett mål för sig, så belönt, att ej kyrkan skulle fylla bristerna.» — — — — —

»Som tvistande och rådplägende gällde han mindre än som lärande och författande; han var som all sanu kraft, blid, eftergifvande, men blef han skarp, fördes han, efter egen uppgift, framom sitt mål. — Framställningens kraft och klarhet samlade talrika anhängare kring hans baner; men mera fri från partisinne än den man, som vid högre pligters bud *afföll från sig sjelf*, fanns knappast någon dödlig.» —

»De grundsatser, hvilka *Geijer* behöll oföränderliga i alla skiften voro: *en sann, lefvande kristendom, som samhällets grundval; en stark, personlig konungamakt, jemte ett fritt bondestånd, som samhällets enda, efter nordiska naturen och folklynnnet passande form, samt slutligen familjelifvets renhet, som vilkor för det helas helsa.*»

De skiljda faserna i *Geijers* utveckling, samt grundorsakerna dertill, äro skönt skildrade af hans minnestecknare. De fullända bilden af denne utmärkte man, som det blef hans ära att inom Sv. Akademien efterträda, hans högsta sträfvande att i en klar och åskådlig dager framställa för sina landsmän. I hvad grad han deruti lyckas tillkommer ej oss att säga, *Fries* säger sjelf derom: »Det tillkommer först en oväldig efterverld, icke oss, som öfverröstats af tidens sorl och inkastis i dagens strider, att uppträda som hans skiljedomare.» Säkert är att förf:ns bëmödande i den vägen väcker det lifligaste deltagande, och anslår hvarje rent sinne. Vi anföra det väsendtligaste deraf:

»*Geijer* framhöll vid skiljda tider just det, som han då ansåg vara ett tidens kraf. — — — Utan att misskänna friheten såsom mensk-

lighetens mål uttalade han skarpt förkastelsesdomen öfver de i alla tider talrika falska profeter, som söka motverka allt framåtskridande, och kraftfullt och med framgång sökte han återväcka den inslumrande svenskheten; skönare har ingen målat forntiden, såsom en förlorad gyllne ålder. Så blef *Geijer*, under sin poetiska utveckling, *fortidens man*. Men, öfvergången till allvarliga, historiska forskningar, kunde han icke längre instämma i den klagan, som genomgår alla vårt släktes minnen, att förra tider varit lyckligare och bättre, att det närvarande endast urartat från det förflutna; han fann, att samtiden med alla sina brister och förvillelser ändock var den bästa tid man egt; han blef så under sin historiska mannaålder det bestående, *samtidens man*. »Men erfarenhet och ökade studier vidga den inre åskådningen.» Just för bevarandet af det bestående samhället, hvars våldsamma omstörtande måste kräfvat offret af nu lefvande släktes lugn och lycka och sannolikare tillbakaflytta än fortskynda menklighetens framåtskridande, blef *Geijer* nu *framtidens man*. När han sist, mot slutet sin lefnad, i samtiden med grämlse såg det slocknade, ja! fiendtliga sinnet emot den religiösa grundvalen för allt samhälle, satte han tidens religiösa fråga främst, hvilken i sig förenar forntid, samtid och framtid och ensam förmår hela alla tiders lidanden. Denna hans sista och högsta ståndpunkt, som utgör grundvalen för hela hans lära och enligt hans sista skrift eller testamente måste förutgå och omgestalta de öfriga, hann han ej utveckla, innan han sjelf blef *evighetens man*.» — — — — —

»Men hvad ingen skådat är djupet af hans varma hjerta, ej heller förmår någon samla alla de ädla dragen deraf. Det var derur hans flödande värtalighet frambröt; det var detta, som afbröt många snillrika föredrag med ännu värtaligare tårar. Det gafs ej lidande, för hvilket det ej ömmade; det fanns ej vilkor, som söfde dess blödande känslor; just af sin själs djupa medkänsla vid allt verkligt elände hatade *Geijer* all konstlad, romantisk känslfullhet. Sjelf säger han sig »i verlden funnit oändligen mera godhet och kärlek, än människorna kunna ana»; endast i en skön själ afspeglade sig så menkligheten.» — — — — —

»Det var ej snillets låga som förtärde, det var hjertats värma, som småningon upplöste de jordiska banden. Den 23 April 1847 slocknade den låga, som trettio år värmt och lyst öfver de kulna nordanlanden. Som en suck frambröt genom nationen dödsbudet; den allmänna saknaden var hvarje enskilds vid en älskad lärares graf. I Upsala, vid Odens lund, stod hans äras och arbetes verkstad; i Upsala, nära Wasars stoft, ville han ock finna sina mödors sista, långa hvila. Hans

likbegängelse var en här osedd sorgfest, hvaruti samtliga högskolans lärare och lärjungar deltog; det var en blid, fridfull vårafton det långa tåget framskred till dödens gård i svarta drägter; men vid den sjunkande solens sista strålar — klädde himlen sig i rosenrött.

»Väl hafva sedan dess tidens böljor framhått många nya föremål, väl hafva sommarens vindar läkt ärren på hans graf; men

»Fast böljorna åter sjunga sin sång

»Och vindarne vexla sin lekande gång,

»Den ädles minne, det blifver.»

Så långt *Fries*. Den sista tanke, den sista önskan som oemotståndligt tränger sig på oss vid bokens tillslutande, är denna: måtte hvarje ädel personlighet i vårt land få en minnestecknare lika sann, lika rättvis, lika älskelig som *Fries*, och goda förebilder skola aldrig hos oss saknas, hvilka kraftigt skola mana ungdomen till efterföljd!

—en—ny.

IX. IAKTTAGELSER UNDER EN LONDONSSEJOUR *).

Hufvudstaden i ett stort rike liknar ett landskap — ett, som skapats af den evige Konstnären men ännu mera ett, som har en af Hans »odödliga imitatörer» att tacka för sin tillvaro — deruti att det första intrycket, huru lifligt det än är, stärkes, modifieras eller försvagas i den mån, som den ena detaljen efter den andra dyker upp ur virrvarret af figurer och färgskiftningar, för att inpregla sig i åskådarens uppfattning och inverka på hans omdöme. Detta är isynnerhet förhållandet, der hufvudstaden är nationel i detta ords fulla betydelse, d. v. s. der den icke allenast förmått att, i trots af påträngande fremmande elementer, bevara folkkarakterens och folk-kulturens förnämligaste egendomligheter, utan äfven gör skäl för sin benämning, derigenom att den är en trogen exponent af nationens närvarande ståndpunkt, att den är landets medelpunkt, kort sagdt dess hufvud. En sådan hufvudstad är London, om det än måste medgifvas, att det icke är England i samma grad som Paris är Frankrike — detta Paris, som drager de tålmodiga departementerna efter sig i släptåg, när det t. ex. den ena dagen under ursinnigt jubel afskakar det

*) Insändt.

kungliga oket, för att den andra slafviskt knäböja för den under imperialismens populärare form återuppståndna despotismen.

Jag talade om det första lifliga, ja, öfverväldigande intrycket af en stor hufvudstad, af London, såsom något, hvilket måste öfvergå till ett annat, mera motsvarande verkliga förhållandet, ifall en fortsatt och noggrann uppmärksamhet egnas den underbara taflan. Måhända är den här antydda omständigheten egentligen orsaken till de skefva föreställningar om England, engelska förhållanden och den engelska nationalkarakteren, som under så många decennier kolporterats, såväl inom vårt kära fädernesland som inom Europas öfriga kontinentala länder, af otåliga turister, de der tagit en tillfällig personlig erfarenhet och ofta ett blott missförstånd såsom bevis på de sakförhållanden, de uppgifva. En annan orsak till de herrskande oriktiga begreppen om det mäktiga öfolket kan å andra sidan sökas hos en stor del af de engelska turister, hvilka irra världen omkring, liksom enkom för att ingifva densamma den föreställningen, att engelsmännen äro surmulna, stela, kalla, otjenstaktiga, inbundna, frånstötande, beräknande sin fördel i stort och smått, och dock opraktiska och böjda för befängda och resultatlösa påhitt — eller, med andra ord, just motsatsen af hvad de, allmänneligen taladt, äro. Om jag genom följande flygtiga och fragmentariska skizzer skulle lyckas att i någon mån undanrödja fördomarne och beriktiga uppfattningen hos en eller annan läsare eller läsarinna, med afseende på engelska nationen och Englands hufvudstad, skulle de ej ha utkastats förgäfvets af en, som haft tillfälle att under en längre tids vistande på engelsk botten studera engelsmännen och Londonslifvet.

I.

På Londons gator.

Ingenting är svårare än att göra sig ett klart begrepp om hvad världens största stad egentligen är. Icke många bland dem, som tillbragt hela sitt lif derstädes, hysa andra än dunkla föreställningar om hela detta ofantliga aggregat af palatser, hus, gator, torg och människor. Den engelska nationalfåfängan dristar sig att kalla London världens hufvudstad, men den bedrager sig i detta fall, såväl som i så många andra. Ty huru stort det inflytande än är, som London i re-

ligiöst, politiskt, litterärt och framför allt i kommersielt hänseende onekligen utöfvar på den öfriga världen och huru kosmopolitisk karakter än vissa kretsar der ega, i följd af det ständiga tillströmmandet af utländningar, så kan det dock på långt när icke göra anspråk på detta namn. Huru skulle också något sådant kunna vara möjligt under en kulturperiod, så utmärkt genom en skarp begränsning af nationaliteterna, ej blott stödjande sig på den bestående politiska indelningen, men äfven och ännu mera på den allt starkare framträdande idériktningen hos hvarje folk. Det har icke gifvits mer än en stad, som ens med ett sken af lag och rätt kunnat göra anspråk på en så stolt titel, nemligen Rom under dess mest lysande dagar. Och dock gäfvos det äfven då stater — t. o. m. sådana, som i många hänscenden kunde täfla med Rom i civilisation — hvilka voro otillgängliga för allt romerskt inflytande. Jag tror derföre att världen, strängt taladt, aldrig haft, och att den aldrig får någon hufvudstad, så vidt ej kosmopolitismens drömda tusenåriga rike en gång skulle bli en verklighet.

Snarare än att kalla London världens hufvudstad, skulle jag i öfverensstämmelse med hvad en utmärkt engelsk författare (*Mayhew*) med träffande bevisning sökt ådagalägga, vilja kalla det *en värld*. Det återspeglar nemligen, om ock delvis och i miniatyr, hela den öfriga världens företeelser. Hvarje nation, hvarje kulturståndspunkt och, snart sagdt, hvarje idé är der representerad och liksom man studerar den konstiga inredningen af ett hus, ett skepp eller en maskin i den miniatyrbild deraf, som kallas modell, så kan man studera världen i dess modell — London.

Det gifves många sätt att studera London. Ett ganska ändamålsenligt är promenader på gatorna, företagna efter en god plan.

Läsare, vet du hvad det är att promenera i London? Det är att föras framåt, inklämd i en tät massa af människor och att med »list och våld» söka att arbeta sig fram genom denna massa. Detta är öfver hufvud taget förhållandet i City och i de mera besökta delarne af W. C. (West Centre.) Det gifves dock regioner i denna — snarare stadsverld än verldstad, der du kan gå fullkomligt obesvärad — ja, der allt omkring dig synes så öde och tomt, att du

blir besvärad ånyo och nästan längtar efter knuffarne, sorlet eller trängseln. Dessa äro de fashionabla kvarteren.

Från hjertat af City gå tvenne stora stråkvägar genom W. C.; den nordligaste sträcker sig ända till världens ända — jag menar naturligtvis till ändan af denna lilla värld, den verldsmodell, som bär namnet London. Den utgör en gren af en annan jättestråkväg, som går genom hela East End — hela den åt arbetet och armodet upplåtna östliga delen af London. Vid slutet af Aldgate, der den ifrågavarande stadsdelen vidtager, börjar redan ett brokigt hvimmel af folk och åkdon att göra promenaden till ett arbete. Detta hvimmel är af en högst blandad natur; det är East End och City, som mötas. Längre fram är du på Citys territorium; trängseln blir allt starkare och starkare, väldiga omnibussar, med taken garnerade af hängande gentlemansben, bana sig väg genom den täta massan af cabs, waggons och åkdon af alla möjliga slag. På trottoirerna bölja ständigt tillväxande floder af fotgängare. Man ser icke på de mötande, i hopp att igenkänna en vän eller bekant; äfven de, som äro bäst försedda i detta hänseende, kunna ej hoppas möta någon, tillhörande sin umgängsekrets — i en stad, der fem millioner människor, bosatta och besökande — anses uppehålla sig. Alla synas blott tänka på att komma framåt — något, som är lättare sagdt än gjordt, der denna önskan delas af tvenne i motsatta riktningar stadda människoströmmar på en och samma trottoir. Allt går emellertid någorlunda an tills man kommer till en »crossing», en korsgata. Der måste människoströmmens böljor sätta sig — kanske för en fjerdedels timma. En och en annan liten väg spolar fram mellan de af större och mindre vagnar och hästar bestående fördämningarna. Poliskonstaplarna, som kunna anses såsom den londonska publikens skyddsenglar och särskildt som den promenerandes, göra allt hvad de förmå för att inom så kort tids förlopp som möjligt afhjelpa det onda. Med den största beredvillighet och artighet lotsa de rädda eller taffatta damer genom de trånga passen mellan hästhufvuden och vagnshjul. När åkdonen sammangyttrats till en ogenomtränglig massa, och hvarken människor eller hästar kunna röra sig inom eller i den, intervenerar poliskonstapelns med ett mod och en talang, som äro beundransvärda; och snabbare än man skulle på förhand ansett möjligt, har lagens, ordningens och den fria kommunikationens upprätthållare bildat en öpp-

ning i denna klunga af små och stora forskaffningsmedel och satt dem i tillfälle att röra sig framåt. Jag har sett märkvärdiga exempel på poliskonstaplarnes skicklighet under dylika förhållanden, synnerligen på Holborn Hill, som ligger nära gränsen mellan City och West End. Det var verkligen en vacker syn att se, huru en konstapel konstnärligt (sit venia verbo!) redde en ytterst trasslig jättehärfva, bestående af omnibussar, lastvagnar, kärror, cabs, broughams och privata åkdon af mångfaldiga former och dimensioner. Man vet knappt, hur det tillgår; en trång passage öppnas först genom undanskaffandet af några ekipager, härfvan blir lösare och redes slutligen, så att folk och åkdon kunna ila framåt, tills en ny stockning inträder.

Då jag ger den londonska gatpolisen mitt fulla erkännande för dess vaksamhet, höflighet, tjenstvillighet och ihärdighet, bör jag ej underlåta att anmärka, det dess uppgift betydligt underlättas genom den londonska gatpublikens, eller om man så vill, pöbelns exemplariska hållning. I England väckte intet i så hög grad min beundran som godmodigheten, tjenstaktigheten, tålmodet och höfligheten hos de af alla samhällsklasser bestående skaror, som hvimla på Londons gator. Jag har många gånger iakttagit det engelska folklynnets vid tillfällen, som pläga framkalla skrål, oqvädinsord, knuffningar och tvister, kort sagdt, idel obehagliga uppträden i vårt land, men jag har ej funnit annat än eftergifvenhet för polisens fordringar och förekommande uppmärksamhet mot okända gran- nar, som i ordets mer eller mindre ursprungliga bemärkelse varit stadda i trångmål. Man berättar förfärliga historier om ficktjufvar, såsom de der skulle bilda en stor beståndsdel af hvarje engelsk »crowd». För min del har jag under alla mina exkursioner i den engelska hufvudstaden icke blifvit beröfvad en penny, och ehuru jag icke hyser ringaste tvifvel om tillvaron af en klass af gentlemen, som begagna sig af en förunderligt uppöfvad muskelsnabbhet i sina öfre extremiteter och af sin nästas vårdslöshet, tankspriddhet eller godtrogenhet, för att göra hemgång i hans fickor, så tror jag dock, att faran icke är på långt när så stor som den skildrats. Att vilja för dessa kommunistiskt sinnade äfventyrares skull kasta skugga på den engelska gatpubliken, är en stor orättvisa, och deremot kan ej för mycket protesteras. Den londonska folkmassans hållning är — jag upprepar det — exemplarisk, och

jag måste erkänna, att icke blott vår hufvudstads pöbel utan äfven många af dess eleganta flanörer kunde ha mycket att lära af densamma. Detta är desto märkligare som en stor del af denna folkmassa uppvuxit under de bedröfligaste förhållanden och icke inhemtat ens de första elementerna af moral, religion eller något slags boklig kunskap.

Då jag gifver Londons »mob» detta vitsord, måste jag, sanningen likmätigt, undantaga dess hamnbusklass. Det är hvarken inne i sjelfva staden eller i någon af förstäderna, som man riskerar att omringas och skrämmas af vildsinta och rofgiriga exemplar af *Genus humanum*; i London liksom i många andra städer, är det hamnen, som företrädesvis utgör tillhåll för de proletärer, hvilka stå på civilisationens lägsta trappsteg och betrakta alla anlända resande såsom inom skott-håll kommet villebråd. I början ser det ut, som om de tagit till valspråk det Tegnériska:

»Ut eller in om någon vill,

Klyf hans hufvudskalle.»

Saken är dock, när allt kommer omkring, ej så allvarsam; de önska blott att komma åt så mycket af den resandes kassa som möjligt, att afpressa honom en dryg ersättning för en gjord eller ock blott en erbjuden tjänst. Om den stackars turisten ej är begåfvad med synnerligt mod och energi, blir han illa till mods, då han plötsligt omringas af en skara trasiga, högljudda och nästan halvilda söner af »gamla England», hvilkas anletsdrag — väl till följe af flera generationers, i nöd och uselhet, liksom i moralisk och intellektuell förnedring tillbragta lif — mera påminner om den mongoliska eller kanske den malajiska racen än om den kaukasiska. Det tyckes som om den eljest så förträffliga engelska polisen icke vid London Bridge uppträdde med sin vanliga energi; kanske är honom hamnuselementet der allt för mäktigt, eller måhända har saken någon annan mystisk förklaringsgrund. Vare sig härmed huru som helst, är det visst, att det sålunda mottagna första intrycket verkar ofördelaktigt på turistens omdöme öfver den engelska nationalkarakteren och ofta gör honom blind för den prisvärda godmodigheten och tjänstvilligheten hos de på gator och gränder hvimlande skarorna.

Men låtom oss återkomma till den stora stråkväg för den londonska rörelsen, hvarom jag ofvan talat. På andra sidan Holborn Hill är det som om man komme in i en ny värld;

City slutar der, och W. C. vidtager. Hittills ha folkskarnorna nästan uteslutande bestått af affärsmän och deras underlydande arbetsfolk samt proletärer, men nu blandar sig med dessa ett nytt element, för att längre fram, på Oxford Street och ännu mera på det ståtliga Regent Street, taga öfverhanden. Det är den eleganta världen, som möter den arbetande, det är samhällets tärande klasser, som blanda sig med dess närande, det är West Ends drönare, som surra bland Citys arbetsbin, med en uppsyn, som visar, att de anse sig såsom de förnämligaste innebyggarna i Londons stora kupa.

På Oxford Street och på Regent Street samlas de mer eller mindre unga och fagra engelskorna för »shopping», d. v. s. för att utbyta sina måhända med spekulerande faders eller mäns ångestsvett förvärfvade penningar mot modets nyaste och mest frestande företeelser. Det är en verklig fåfängans marknad; ögonens begärelse är allrådande hos många af de unga skönheter, som skoockas omkring de lysande butikerna på eftermiddagen, efter att, i följd af nattvaket i balsalen, ha sofvit bort förmiddagen. De, som ej komma för att göra uppköp, komma för att se — för att se och ses, skulle jag säga, om jag vore lika satirisk som den romerske skalden. Det är ju helt naturligt, att bland dessa »vandrande blommor» svärma skaror af fjärilar — nb. fjärilar af det något tungrodda species, som Albion producerar. Här vill jag dock ej taga detsamma i närmare skärskådande, men torde en annan gång lemna några bidrag till dess naturalhistoria.

Den andra hufvudstråkvägen för den londonska trafiken kan sägas taga sin början vid Cannon Street och sitt slut vid Charing Cross. Nästan halfvägs anträffas en gammal besynnerlig port — en äreport, om ni så vill — en kvarlefva från medeltiden och tempelriddarnes lysande period — den så kallade *Temple Bar*. Det gamla monumentet har sin egen historia, som väl kunde förtjena att berättas. Jag vill dock blott anföra, att det skiljer City från den nyare och vestligare delen af staden, och att, enligt ännu bestående lag, Lord Mayorn kan förvägra drottning Victoria inträde i City genom att för henne tillbomma *Temple Bar*.

När man från dessa den londonska kommunikationens förnämsta stråkvägar kommer in på de s. k. privata gatorna, hvar-est ständigt lugn råder, och inga butiker finnas, utan der blott enformiga rader af smala och höga boningshus upptaga

begge sidorna, då förstår man engelsmannens förkärlek för sitt hem. Starka nerver och starka öronhinnor erfordras för vistandet i det ständigt brusande folkhvimlet på den stora stadens mest trafikerade gator; huru ljuft är det då icke för John Bull att draga sig tillbaka till dessa stilla och fredliga kvarter, till detta hem, som »är hans slott», och der hans kolbrasa, hans roastbeef, hans muttonchop, hans plumpudding, hans pastejer, hans tårtor, hans öl och porter och — jag hade så när glömt henne — hans hustru, som lagar att allt detta förefinnes i behörig tid, väntar honom.

Men det gifves naturligtvis äfven kvarter så fashionabla, att frun i huset ej befattar sig med sådant. Dessa äro de långa och ståtliga »Terraces», »Gardens» och »Squares», der börds- och penningaristokratien slagit sig ned, för att njuta af livets goda. Om man väntar att der finna palatser, som kunna tillfredsställa skönhets sinnets fordringar, så bedrar man sig. Allt hvad man ser är långa och sammanhängande hus, fullkomligt lika hvarandra och byggda af någon entreprenör efter en och samma modell. Vid uppförande af dessa eleganta boningar för landets magnater och börsfurstar, har egarnes särskilda smak blifvit lika litet rådfrågad som arbetarnes vid uppförande af arbetar-bostäderna. Husradernas enformighet tyckes meddela sig åt sjelfva gatorna; fotgängarnes hållning förekommer stel och nästan ängslig; de granna vagnarne med kuskar och lakejer, pudrade och klädda enligt förra århundradets mod, rulla framåt med dyster högtidlighet; betjenterna, som, då dörrarna öppnas, visa sig i förstugorna, i svarta frackar och hvita halsdukar, tyckas stå der enkom för att förhöja det obehagliga intrycket af en dödande entonighet. Håller sig denna förnäma enformighet beskedligt utanför fönstren eller i vestibulen till de stores bostad? Stiger den icke uppför de breda mattbeklädda trapporna och inträder oanmäld i de praktfulla gemakerna för att presidera vid middagen och den derpå följande aftonkonversationen i salongen? Kanske — men vi sjelfva ha der intet att göra för närvarande; vår uppmärksamhet gäller nu blott gatlifvet, och till det vilja vi återvända.

Om man från ett af dessa kvarter, der en mer än orientalsk lyx är hemmastadd, der mer eller mindre förfinade epikureiska njutningar höra till ordningen för dagen, begifver sig till ett af dem, der nöden och eländet, der det ohöjda brottet, den fräcka lasten uppslagit sina bopålar, så kan det hårdaste

hjerter knappt värja sig från en känsla af beklämning. Man behöfver ej gå så särdeles långt för att påträffa sådana kvarter, ty de finnas ej blott i East End, City och Southwark (söder om Themsen), utan äfven midt uti West End, i sjelfva detta aristokratiska Belgravia, som yfves af att utgöra residenset för den engelska aristokratiens stoltaste högdjur.

Äfven i Sverge se vi exempel på ett elände, rått, ohyggligt och afskräckande, på en folkklass, som förlorat all känsla af människovärde, all kraft att kämpa mot det öfverväldigande armodet. Men hvad är allt detta mot eländet i East End, i City, i Southwark och i sjelfva hjertat af den utaf samhällets grädda öfverflödande stadsdelen, sådant som det visar sig ute på gator och gränder under alla tider af dagen och äfven när natten dragit sitt måhända ej ovälkomna flor deröfver? Jag har hört en engelsman indela människoslägtet i tvenne stora hufvudstammar, de tvättade och de otvättade. Uttrycket förargade mig strax såsom smakande af Coriolani förakt för de lägre klasserna i Shakespeares tragedi, men ett besök i dessa hemska, dessa förfärligt ruskiga regioner af det rika Englands hufvudstad lärde mig att ursäktas det. Trots den ymniga vattentillgång, som den engelska kommunalandan och den engelska välgörenheten bereda den enskilde, stirra hundradetals sotarelika figurer af alla åldrar på den, som förirrar sig dit. Kläderna utgöras af trasor, om hvilkas färg och form ingen säker slutsats kan göras; hålen äro ofta så ofantliga, så fantastiska, att man frestas att tro det de bildats antingen för roskull eller af beräkning. Öfver de smutsiga, olyckligtvis blott allt för ofta af dryckenskap och utsväfningar stämplade ansigtene, resa sig skogar af hår, hvilkas invecklade förhållanden kammern sällan, om någonsin, utreder. Ett särdeles obehagligt intryck gör den omständigheten, att kvinnorna bära förvildningens och demoralisationens prägel i lika hög, om ej högre, grad än männen, der de stå högljudt pratande, skrattande eller grälände, i de med allehanda mobiler och ofta med, på streck upphängda, gamla klädespersedlar belamrade gränderna, utan att egna någon synnerlig uppmärksamhet åt de stackars små omkring dem, som, tidigt smittade af det moraliska elände, hvilket här sammansmält med det materiella, äro i sanning beklagansvärdare, än om de voro fader- och moderlösa. Så djupt sjunkna mö-

drar se vi lyckligtvis sällan, om ens någonsin i vårt land. I London är det ingalunda sällspordt, att en moder, tillhörande denna samhällsklass, öfverger make och barn, för att på krogen försätta sig i ett tillstånd af half eller hel medvetlöshet eller af ursinnig vildhet. Äfven i andra hänseenden kan en engelska sjunka så lågt, att hennes svenska motbild, huru djupt förvillad hon än är, skulle fasa därför. Om allt detta kunna vi öfvertyga oss genom ett besök i de uslare kvarterens gränder, ty dessa varelser, som förlorat blygselns känsla, sky hemmet, hvilket är heligt och dyrt för hvarje hederlig qvinna, och visa med fräckt trots sin djupa förnedring för grannar och förbigående, förgätande alla pligter mot sina närmaste. Timvis stå de der uti gränden, sällskapande på sitt vilda sätt, tills kanske ett slags berserkaraseri öfverfaller dem, och en kamp, i rå brutalitet föga skiljande sig från karlarnas boxningar, ådrager sig poliskonstapelns uppmärksamhet och vållar en eller ett par arresteringar.

Att sådana mödrars barn svärma tiggande omkring på gatorna, anar läsaren lätt. Naturligtvis gifves det äfven, trots den förträffligt ordnade fattigvården, många fattiga familjer, der föräldrarne ej med bästa vilja i världen under alla årstider kunna hålla nöden från sin dörr, och bettlandet är därför ganska allmänt. Det maskerar sig mycket ofta under krämareyrket i miniatyr; små månglare och mångelskor förfölja fotgängaren öfverallt i de mindre eleganta kvarteren med sina lådor och korgar fulla med frukter, bakelser, grannlåter, leksaker etc. Om de utbjudna sakerna ej slå an, tigga de ofta, hungerbleka eller blåfrusna, om en skärf, och fotgängaren köper merendels genom en sådan sig fri från »ögonblickets kraf». Det påstås, att många af dessa små medlemmar af den stora »krämarenationen» äro virtuoser i ficktjufveriets oädla konst, och säkert är, att intet kan mera demoralisera barn än ett sådant dagdrifvarlif på Londons gator, liksom att det utgör den skola, hvarur många af den stora stadens mest förhårdade brottslingar och bofvar utgått.

II.

Folkundervisningen.

Om det moraliska och det materiella eländet i den engelska jättestaden äro stora, så måste det å andra sidan erkännas, att bemödandena att motarbeta dem äro storartade

mångsidiga och outröttliga. Den djupa religiositet och den varma människokärlek, som utmärka en så stor del af de mera bemedlade inom aristokratien och medelklassen, har alstrat en mängd institutioner för »samballets olycksbarn», hvilkas välsignelserika inflytande hvar och en, som haft tillfälle att närmare taga reda på ställningar och förhållanden, skall nödgas erkänna.

Bland dessa inrättningar vilja vi i främsta rummet fästa uppmärksamheten på dem, som afse att skingra det andliga mörker, hvilket i Englands hufvudstad liksom i dess öfriga stora städer så länge varit lägradt öfver de lägsta samhällsregionerna. Den okunnighet i de för hvarje förnuftigt väsende viktigaste läroämnen, som utmärker ej blott proletärklassen utan äfven en stor del af arbetsklassen i London, är egnad att öfverraska hvar och en, som i den engelska nationen ser ett kulturfolk med öfvervägande kristlig verldsåskådning. Denna okunnighet har sin grund i flera omständigheter, hvilkas undanrödjande är en i hög grad maktpåliggande uppgift för den engelske statsmannen och människovännen, helst som de lägre klassernas kraf på ett politiskt-socialt inflytande, och deras knot mot den halft aristokratiska, halft plutokratiska representationsförfattningen ständigt blir allmännare och högljuddare.

En af dessa omständigheter är folkundervisningssystemet, hvilket lemnar mycket öfrigt att önska, förnämligast därför att det är grundadt på falska frihetsbegrepp. Engelska föräldrar ega full rätt att hindra sina barn från att besöka någon skola och att låta dem uppväxa i hedniskt mörker, i ett fruktansvärdt barbari. Tusentals föräldrar begagna sig af detta förderfliga privilegium, enär de finna sin uträkning vid att låta barnen gå omkring på Londons gator och drifva handel med diverse smärre artiklar och kram, bettla eller på den vårdslöses och omisstänksammes bekostnad öfva sig i kränkingar af eganderätten. De i alla fall otillräckliga skolorna, som dels ega understöd af statsmedlen och dels helt och hållet bero af enskildta sällskapers och personers sammanskott och donationer, äro icke lockande för dessa vid ett slags fritt beduinlif vanda barn, och resultatet blir, att de uppfostras en skola, som är den sämsta af alla, nemligen lastens och brottets, en skola, hvare frivilliga lärare och lärarinnor hvimla på den stora stadens gator. För att motverka så bedröfliga

missförhållanden ha de enskilda för folkuppfostran nitälskande sällskaperna mångdubblat sin verksamhet och bland annat för de barns räkning, som tillhöra samhällets uslaste klass, inrättat ett slags egna skolor, trasskolor, »ragged schools», kallade. Att denna idé är mycket lämplig, så länge ingen obligatorisk folkundervisning finnes, tyckes temligen afgjort. Små halfvilda menniskoexemplar, som blygts att infinna sig i de undervisningsanstalter, der barn af en mera välbergad klass utgöra majoriteten, ha kommit hoptals till dessa nya — enligt hvad ock namnet antyder — för dem enkom inrättade skolor. Genom för saken nitälskande människovänners outtröttliga och välberäknade bemödanden har man lyckats vinna många föräldrar för saken, men mycket återstår ännu att göra, innan det åsyftade ändamålet ernås. Ty ännu gifves i landet milliontals barn, — till hvilket antal London, relativt till sin folkmängd, lemnar den största kontingenten — som ingen undervisning erhålla, eller som blott undervisas i förbrytelseernas elementarlära, som gå i det moraliska förderfvet skola i hemmen, på gator och gränder, på vägar och stigar. Jag frågade en gång en ledare för en trasskola i London om det inflytande, som dessa institutioner utöfvade. »De göra mycket godt,» svarade han, »men om vi samla hundradetals barn i dessa skolor, svärma tusentals omkring på gator och gränder, emedan deras föräldrar ej vilja skicka dem till oss.» Det tyckes derföre vara klart, att så länge ingen obligatorisk folkundervisning finnes i England, alla de prisvärda ansträngningar, som afse att sprida christendom, upplysning och sedlighet till alla samhällsklasser, väl kunna utträta mycket godt, men ej upphinna det åsyftade målet.

Det är ej allenast den för det engelska folket så karakteristiska ömtåligheten om den personliga friheten och sjelfständigheten, som lägger hinder i vägen för stiftandet af en lag, den der ensam kunde afhjelpa de ofvan anmärkta olycksbringande missförhållandena. Frågans lyckliga lösning motverkas äfven genom den starka motvilja dissenters, allmänligen taget, hysa för statens inflytande öfver folkskolorna. Dissenterförsamlingarna inrätta nemligen skolor för de lägre klasserna, utan att vilja mottaga något understöd af staten, emedan de förutse, att ett sådant mottagande skulle förläna statskyrkan inflytande öfver den religiösa undervisningen. Detta faktum röjer tydligt dissenter-församlingarnas misstänk-

samma ömtålighet i denna fråga, då det tyckes som borde eljest den omständigheten, att de, öfverhufvud taget, äro vida mindre bemedlade än högkyrkans församlingar, äfvensom den, att de sjelfva måste underhålla sina prester och kapeller och dock bidraga till underhållet af högkyrkans presterskap, göra ett sådant understöd välkommet för dem. Om nu staten åtog sig att genomdrifva den allmänna folkundervisningens idé, skulle det särskildta undervisningsområde, som dissenters egt, beröfvas dem och de i någon mån bli beroende af staten. Men det är just detta, som de med all makt vilja undvika, och därför opponera de sig mot den obligatoriska undervisningen.

Flera af Englands mest framstående fosterlandsvänner ha dock börjat inse det förvända och förderfliga i det nuvarande systemet. De ha funnit, att det allmänna bästa liksom den enskildes till förmån för folkbildningen kräfver en modifikation af den personliga friheten af föräldrarnas »naturliga» rätt att bestämma öfver sina barns uppfostran. En af dem yttrar sig sålunda:

»Jag trodde förr, att antagandet af ett förbättradt undervisningssystem och af utmärkta lärare vore bästa sättet att förmå folket att allmänt sända sina barn i skola. Men jag tog då ej okunnighetens och upplysningshatarnes förenade krafter med i räkningen. Jag besinnade icke, att bränvin och tobak och sjelfviskhet och synd förenat sig till okunnighetens beskydd. Jag betänkte ej tillräckligt, att obetänksamma, håglösa, oåterhållsamma, lättjefulla, om ock ej lastbara föräldrar, som sjelfva äro djupt okunniga, icke kunna förmå att uppskatta fördelarna af en bildande och religiös uppfostran. Att en stor del af arbetsklassens barn ha föräldrar, förtjenande ett eller annat af ofvanstående epiteter, är ett smärtsamt, ett ytterst bedröfligt faktum, som alla de känna, hvilka känna folket. Sådana föräldrar skulle vara redo att sälja sina barns själar och deras sanna bästa, både i denna världen och den tillkommande, för en pipa tobak och litet whisky. Huru är det då möjligt att fortlefva i den inbillningen, att vi skola kunna förmå barnen att gå i våra skolor tillräckligt länge, för att der erhålla åtminstone grunden till en moralisk och intellektuel uppfostran, utan att tvinga dem att infinna sig der.»

Så resonera de, hvilka ej låta ett förvändt begrepp om

den personliga friheten och föräldramyndighetens helgd förblinda sin uppfattning. I detta afseende har England liksom Frankrike möjligen åtskilligt att lära af oss, och ännu mera skulle de ha, om den obligatoriska folkundervisningen hos oss vore allt hvad lagens bokstaf kräfvär; om den ej på många ställen vore en tom skugga, i stället för en välsignelsebringande verklighet. Men å andra sidan, huru mycket ha ej vi att lära af Englands aristokrati och af dess medelklass!

Huru varmt och lefvande är ej nitet för de lägre klassernas höjande ur deras moraliska och materiella uselhet hos ett stort antal af aristokratiens och medelklassens såväl manliga som qvinliga medlemmar! Det finns visserligen äfven i England de som, för att i egna och andras ögon urskulda sin egen kärlekslösa likgiltighet och overksamhet, stämpla detta nit såsom »falsk filantropi», såsom en blott modesak. Men jag tror, att de i stället borde tacka den himmelske Fadren för den människokärlek, som uppenbarat sig i bildandet af barmhertighetsanstalter af mångfaldiga slag och väl egnade att, om ock i ofullkomlig grad och utsträckning, mildra det sorgliga elände, som utgör den stora stadens skuggsida. Och framför allt bör man glädja sig öfver *den* människovänliga verksamhet, som afser att rycka människosjälar ur det andliga mörkrets, osedlighetens, lastens och brottets afgrund, för att bringa dem i gemenskap med deras Skapare och Återlösare, för att väcka hos dem nya tankar och känslor, som bilda den bjertaste motsats mot de förut hos dem rådande, för att göra dem till nyttiga samhällsmedlemmar, i stället att de nu utgöra skadliga missbildningar af statskroppen. Sådana sträfvanden finner man hvart man vänder sig i England, och det är genom dem, som engelska män och kvinnor, så vidt möjligt är, söka afhjelpa missförhållanden, hvilka, som sagdt, ega sin första grund i en falsk uppfattning af den personliga frihetens väsende.

Om man besinnar, att de för de lägre klasserna inrättade skolorna till en stor del vidmakthållas genom enskildta sällskapers och personers sammanåskott, eller genom fonder, bildade af legatier och donationer, inser man lätt, att folkundervisningens sak omfattas med varmt och ganska allmänt intresse af de lyckligare lottade. Men ännu klarare framlyser denna omständighet, då man tager i betraktande det person-

liga deltagande i undervisningen, hvarigenom engelska gentlemen och ladies så fördelaktigt utmärka sig. I England funnos nemligen redan år 1858 icke mindre än 33,872 söndagsskolor med 2,411,554 barn samt 2,036 aftonskolor med 58,975 barn. Lärarne och lärarinnorna vid dessa undervisningsanstalter äro, som bekant, frivilliga. Ifvern att på detta sätt bidraga till sina mindre lyckligt lottade medmänniskors upplysning och förädling är så allmän bland de unga herrarne och damerna i England, att tillfällena till undervisningens meddelande långtifrån motsvara den starka efterfrågan. »Jag kommer ej att undervisa i någon söndagsskola,» yttrade till mig en engelsk yngling en gång; »de äro så många, som hålla sig framme, när någon klass blir ledig, att ingen blir öfver för mig.»

Det kan ej nekas, att den stora olikhet, som i detta afseende eger rum mellan England och Sverige, vittnar mycket till den engelska nationalkarakterens fördel. I vår hufvudstad och i ett mindre antal kommuner i landsorten ha väl på senare tider en del sådana skolor bildats, men det varma, lefvande intresset för undervisningens meddelande finner man hos oss ganska sällan; åtminstone förekommer den endast i några få undantagsfall hos svenske män och ynglingar. Man skulle helt säkert i de flesta fall väcka en för sig sjelf föga smickrande förvåning, om man föresloge en ung svensk att deltaga i ett dylikt kärleksverk, som förekommer den unge engelsmannen så naturligt, att han, liksom den unga engelskan, till och med såsom frivillig lärare infinner sig i traskolan. Man kan väl invända, att hos oss ej förhållanden ega rum, som göra en sådan verksamhet så behöflig som den är i England, då lagen om obligatorisk folkundervisning, och de lägre folkklassernas större tillfälle och benägenhet att besöka kyrkorna, gör, att väl alltid en eller annan ljusstråle faller in i samhällets mörkaste regioner. Men säkert är, att ehuru visserligen de lägsta samhällsklassernas belägenhet här ej är så sorglig i religiöst-sedligt hänseende som den är i England, så äro dock råheten, okunnigheten och blindheten, rörande såväl christendomens läror som många af lifvets viktigaste angelägenheter, stora nog att mana till verksamhet dem, som besinna, att folkundervisningen ännu på långt när icke i verkligheten är hvad den är på papperet, och att den framställning af religionsläror, som gifvas på predikstolarne,

i de flesta fall ej kan rätt uppfattas af de uslaste kojornas och kyffenas halfvilda barn, innan en för dem lämpad undervisning förberedt de unga sinnena.

III.

Lekmannaverksamheten.

Yttrandet om de lägre klassernas större tillfälle och större benägenhet att besöka kyrkor här än i England torde öfverraska mången, som, på grund af hvad han hört om den engelska nationens religiösa riktning och stora materiella tillgångar, föreställt sig, att man i England i främsta rummet var betänkt på att uppföra tempel, fullt motsvarande folk mängden, samt att »sabbatarianismen» i detta land visade sig deri, att familjerna — såväl de, som bodde i de präktigaste palatser, som de, hvilka blifvit inhysta i de uslaste kyffan — infunno sig mangrannt i kyrkor och kapeller, då intet giltigt förfall afhöll dem derifrån. Tyvärr är detta, såsom man ock kunnat sluta af hvad som ofvan meddelats, ingalunda förhållandet. Den berömde engelske människovännen, lord Shaftesbury, har yttrat, att inom de lägsta klasserna endast två män bland hundrade besöka kyrka eller kapell, och, om än denna uppgift befinnes öfverdrifven, så närmar den sig verkliga förhållandet på ett fruktansvärdt sätt. »Kyrksamheten» är stor och allmän hos aristokratien och medelklassen, men i de lägre samhällslagren hör den snarare till undantagen än till regeln.

Såsom orsak till detta sorgliga faktum har man anført den omständigheten, att, medan befolkningen i de största engelska städerna, och framför allt den i London, tillväxer med en i vår verldsdel exempellös snabbhet, inga lagparagrafer ålägga kommunerna att uppföra af behofvet påkallade nya kyrkor, hvarför omsorgen derför blir öfverlemnad åt enskilda för saken nitälskande personer. I högkyrkans tempel infinna sig de bemedlade klasserna och fylla de bänkar, för hvilka de årligen erlägga en ganska hög afgift — merendels 40 à 60 rdr. för hvarje plats. Att äfven i dissenternas för allmänna gudstjenster bestämda byggnader medlemmarna ega sina egna, betalda platser, är helt naturligt, då de, som redan nämnt är, sjelfva underhålla prester och kapeller, oberäknadt afgifterna till statskyrkans presterskap (churchrates). I begge dessa kategorier af tempel finnas visserligen fribänkar — likväl icke

flera än att de snart skulle bli otillräckliga, om de lägre klasserna började att någorlunda allmänt betjena sig af dem — men man har iakttagit, att arbetsklassen, såväl som proletärklassen, anser dem nära nog såsom ett slags skampallar, hvartill kommer att bristen på passande söndagskläder i många fall gör det motbjudande för dem att bevista gudstjensten tillsammans med lyckligare lottade samhällsmedlemmar. Det inträffar derföre ofta att fribänkar komma att stå oupptagna, och sålunda lugnas deras samveten, hvilka ej ansett sig skyldiga att bidraga till uppförandet af nya kyrkor, då det dock är ett af många erfarenheter bestyrkt och i nyss anförda förhållanden grundadt faktum, att när i grannskapet af en kyrka, der dylikt eger rum, en ny uppföres, uteslutande för den lägre befolkningen, eller någon lokal upplåtes för gudstjensters hållande för densamma, åhörarskaror snart infinna sig. Man har derför uppfört »ragged churches» (traskyrkor) enkom för det ifrågavarande ändamålet; ja, man har gått ända derhän att upplåta de största festsalar och teatrar för gudstjensters hållande.

Men man har äfven ansett sig böra uppsöka dem, som ej vilja komma »under tak» för att höra Ordet. En inre mission i storartad skala är bildad i England och i synnerhet i den engelska hufvudstaden, emedan man insett, att »aggressiva» medel ovilkorligen måste tillgripas, så framt man skulle kunna utrota eller ens märkbart inskränka den af okunnigheten närda hedendomen. Genom skolorna och i synnerhet genom trasskolorna söker man rädda barnen och genom den inre missionen de äldre inom de lägsta samhällsklasserna. Ett stort antal stadsmissionärer, Skriftläsare (Scripture-readers) och bibelqvinnor besöka de fattiga i deras hem, läsa högt för dem ur Bibeln och förklara det lästa, utdela, låna eller sälja biblar och testamenten åt dem, som sakna dylika, och söka derigenom, samt genom förtroliga, väckande, varnande, vägledande samtal föra de arma, förvildade människorna på en bättre väg. Antalet af dessa christendomens anspråkslösa men inflytelserika agenter är för närvarande mycket stort i London, och deras verksamhet uppskattas högt, ej mindre af statskyrkans prester än af dissenterförsamlingarnas. *Mr. Hillick*, kyrkoherde i St. Clément Danes i London säger om bibelqvinnorna:

Kategori af tempel finnes visserligen fribänkar — hvilka

»Jag har i bibelqvinnornas verksamhet funnit det kraftigaste biträde i mitt arbete såsom själasörjare. Denna verksamhet består i att gå från hus till hus, att göra människorna bekanta med bibeln, att sälja eller utlåna den, allt efter omständigheterna, att tala om bibelns sanningar, att uppmana till bibelläsning, att fästa uppmärksamheten på nådemedlen, att öfverbevisa föräldrar om pligten och fördelen af en regelbunden skolgång för barnen; att söka upprätta den fallna, att bemöda sig om att förbättra de husliga förhållandena — kort sagdt, den består i att med ord och handling deltaga för den fattige och söka lindra eller åtminstone hjälpa honom att bära sina pröfningar och bekymmer.»

I sanning en skön och välsignelserik verksamhet för en kvinna!

Londons missionärer inskränka för öfrigt icke sitt arbete till armodets boningar. De söka att i skolrum och andra för ändamålet särskildt upplåtta större lokaler samla de talrika människoskaror, som ej besöka kyrkor, och predika för dem »det ord, som kan lefvande göra.» En del af dem uppträda under bar himmel på gårdar, kyrkogårdar eller på de öppna platser, der de af människor mest hvimlande gatorna skära hvarandra, i de offentliga parkerna och hvarhelst de tilltro sig att kunna samla åhörare omkring sig. Detta predikande under bar himmel har varit brukligt i England alltsedan methodistpredikanten Wesleys och Whitfields tider, då de första s. k. *Camp meetings* (predikomöten på fria fältet) föranställdes. De londonska missionärernas verksamhet i detta afseende är af stor betydelse och, enligt ej blott dissenterförsamlingarnas utan äfven de högkyrkliga presternas åsigt, fullkomligt betingad af förhållandena. Då folkmassorna i samhällets lägsta regioner ej vilja komma att lyssna till Ordets förkunnare, böra dessa, så vidt de kunna, uppsöka de bortkomna fåren. Sjelfva den bildningsgrad och samhällsställning, som missionärerna innehafva, göra dem särdeles väl egnade att på detta sätt predika Evangelium för de fattiga, hvilka med en viss känsla af blandad blygsel och misstro undvika presterna. Missionärerna och andra lekmän, som utsändas att på detta sätt verka på folket, äro verkliga män af folket, och deras framställningssätt, som ej kan tillfredsställa den mera bildades eller tänkandes anspråk, är synnerligen lämpadt för de i djup okunnighet, råhet och barbari

försänkta skarorna. Då jag sjelf första gången såg en sådan de fattiges apostel, talande vid en »crossing» (korsgata) i en af Citys värst beryktade trakter, befann jag mig på väg till vår svenska kyrka. Jag stannade och slöt mig till den lyssnande skaran, som ständigt ökades af personer, hvilka, liksom jag, ämnat sig vidare, men af nyfikenhet, eller någon dermed beslätad bevekelsegrund, stannat och afhörde missionärens predikan. Snart voro vi öfver hundra åhörare, som med synbar uppmärksamhet följde ordet, men i hela skaran var jag den ende ordentligt klädde. De flesta omgifvande männen och kvinnorna voro trasiga och smutsiga, med hår i den vildaste oordning, och ansigten präglade af ett lif, tillbragdt i andligt och lekawligt elände. En hade varit och hemtat några spickesillar, en annan mjöl, andra hade försett sig med lifsmedel eller dryckesvaror, som de skulle bära hem, då trots den engelska »sabbatarianismen» en liflig handel bedrifyes hela söndagen i de sämre trakterna af London. I hela den vilda skaran fanns dock ingen, som afbröt predikanten genom något opassande yttrande eller på annat sätt betedde sig oskickligt. Föredraget utmärkte sig ingalunda genom någon sträng logik, men väl genom kraft och värme i förening med en viss lyrisk flygt. Jag insåg mycket väl, att ett föredrag sådant som detta var långt mera egnadt att göra intryck på dessa halfvilda sinnen, än en förtjenstfull predikan af en af högkyrkans mest bildade och talangfulle prester. Det var kraftigt väckande och kallande, och motsvarade just derigenom sin uppgift, ty det var riktadt till åhörare försänkta i ett tillstånd af djup och vild hedendom, men hvilka, en gång uppväckta ur sitt andeliga mörker, säkerligen skulle infinna sig der, hvarest de fingo närmare upplysning om religionens eviga sanningar. Jag vände mig till en närstående flicka och frågade, om hon visste hvad missionären hette. Hon svarade nekande, men upprepade min fråga för sin granne, hvilken dock ej heller kunde besvara den. Efter predikans slut kom predikanten till min stora öfverraskning till mig, räckte mig sitt kort och sade: »Ni frågade hvad jag hette; se här min adress.» Han förmodade utan tvifvel att något af hans ord gjort intryck på mig, och att jag ville infinna mig hos honom för vinnande af upplysning och ledning i religiöst hänseende.

Jemte dessa här anförda kategorier af arbetare i Ordets

och den religiösa förädlingens tjänst finnas åtskilliga andra, hvilkas underhåll, i likhet med de förstnämndas, bekostas af enskilda personer eller sällskaper. Lekmansagenter utsändas af dissenters för de lägre klassernas höjande i religiöst och moraliskt hänseende i ganska stort antal, metodistpredikanter bedrifva sin ambulatoriska verksamhet i stor skala, och arbetshusen, fartygen och hamnarne besökas af enkom därför utskickade apostlar. Nykterhets- och måttlighetsföreningarna utskicka sina agenter öfverallt, der de kunna hoppas frukter af sin verksamhet. Jag åhörde en gång en nykterhetsagents föredrag, der han stod under bar himmel i den omedelbara närheten af en krog, sökande genom ett energiskt och träffande föredrag att fångsla uppmärksamheten hos de kringstående af nyfikenhet utlockade krog-gästerna. En gråhårig, halffull drinkare afbröt talaren beständigt med försök till motbevis, smädelser och hänskratt. Den senare använde hela sin skarpsinnighets och sina lungors kraft för att få honom att tiga, men detta blef honom omöjligt, då auditoriet ådagalade den fullkomligaste opartiskhet i frågan och lät de begge kämparne fritt täfla om ordet, utan att alls blanda sig i leken. Huruvida dessa nykterhetstalare uträtta synnerligen mycket genom sitt uppträdande under sådana förhållanden, är jag ej i stånd att afgöra, men säkert är, att den öfverhandtagande dryckenskapen bland de lägre klasserna i England bereda nykterhetsvännerna ett vidt fält för sin verksamhet.

För öfrigt deltager ett stort antal personer, på egen hand och med rörande kärleksfullhet och outtröttlighet, i det stora arbetet, som åsyftar räddningen af de okunniga och fattiga innevånarne i den stora staden. De besöka de fattiga i deras hem, uppmuntra, trösta och varna dem, bistå dem med råd och dåd på det mest kärleksfulla sätt. Genom denna verksamhet framstår den engelska nationalkarakteren på det skönaste, och man torde väl kunna påstå att i intet annat land egna män och qvinnor sig med ett sådant allvar och nit åt befrämjandet af de fattiges välfärd som i England. Damer tillhörande fina sällskapskretsar draga icke i betänkannde att för sina ädla syftsmål besöka de uslaste kvarteren i London, och man påstår, att ingen kan med större trygghet besöka sådana trakter än välklädda fruntimmer, emedan

de olyckliga, som bo der, alltid antaga att de komma dit i
välgörenhetssyfte och därför ingalunda vilja ofreda dem.

Colmar.

X. VIL DU TRO MIG?

Vil du tro mig, o du Kjære!

Naar vi ud i Verden gaa

Uden Gods og Guld at bære,

Uden Ry og Rygtets Ære,

Uden Straa at hvile paa?

Vil du tro mig, naar jeg brede

Vil, lig Fugl paa Luftens Sti,

Vingen uden Ly og Rede,

Juble i min Ungdomsglæde:

Vi er rig og vi er fri!

Vil du tro mig glad og gjerne,

Naar vi ensom paa vor Vej

Se blot Himlens klare Stjerne,

Eje hisset i det Fjerne

Du blot mig og jeg blot dig?

Vil du tro mig, naar jeg græder?

Vil du tro mig, naar jeg mat,

Fjern fra alle Livets Glæder,

Under Suk og Taarer beder,

Strider i den lange Nat?

Vil du tro mig, naar man dømmer

Bittert mig — du, som er min!

Naar jeg kaldes daadløs Drømmer,

Og naar Spot og Had blot strømmer

Over den, du kalder din?

Vil du tro mig o, naar Tvivlen

Nærmer sig mit eget Bo?

Vil du hindre mig, naar Pilen
 Selv jeg under vantro Smilen
 Vender mod min Ungdoms Tro?

O — saa kom! lad Verden eje
 Alt — naar du er ene min!
 Der er Sol paa mine Veje,
 Fuglesang omkring vort Leje,
 Skoven dufter i vort Sind!

Ja, saa kom! saa lad os drage
 Haand i Haand i Verden ud!
 Jeg skal tro og ej forsage,
 Har jeg blot i dunkle Dage
 Dig, min Ungdoms friske Brud!

L. Dietrichson.

XI. DEN TRÖTTES SÅNG *).

(af *Fredrika Bremer* 1841.)

Han kommer den dagen, han kommer en gång,
 Då jag mina ögon får sluta,
 Då jag till en hvila, så stilla och lång,
 Mitt tröttade hufvud får luta.

Och aggande minnen, de ock, Gud ske lof,
 De äfven med mig skola somna,
 Och ångslans och ångestens härjande skåf
 De skola med hjertslagen domna.

Ack! redan att hvila och glömma är godt!
 I dag jag ej mera begärer;
 Dock vet jag, att Herran en ljusare lott
 Mig en gång af godhet beskärer.

Jag vet ju, jag vet, att det kommer en dag
 Då jag ur min döds-sömn skall vakna;
 Då själen, ej nedtryckt och retlig och svag,
 Ej längre skall vingarne sakna.

*) Meddeladt af en åldrig väninna till den afiida.

Jag vet, o jag vet, att jag åter skall se
 Uti ljus, uti fröjd, uti ära,
 De vänner som brukade ömt mot mig le,
 De ögon, jag hade så kära.

Jag vet, att de missljud, som störde oss här,
 Ej mera der skola oss störa,
 Ty kärleken solen i himmelen är
 Och rent hvarje öga och öra.

Jag vet ock, att der, i det himmelska ljus,
 Skall jordlifvets väg sig förklara,
 Och hvi den så tung blef till Allfadrens hus
 För några bland vandrarnes skara.

Jag vet, att vid lifselfvens klara krystall
 Sig skola få hvila de trötta
 Och dricka nytt lif utur vågornas svall,
 Ny styrka för verktygen, nötta.

Var derföre tröst och förbida min själ!
 Tag fromt ehvad Herran dig sänder.
 Till Honom står allt, Han skall göra allt väl,
 Så lemna dig trygg i Hans händer.

Och medan du vandrar, så lyss till den sång;
 Som allt genom jordlifvet klingar:
 »Den kommer den dagen, den kommer en gång,
 Då slumraren vaknar *med vingar!*»

XII. BREF FRÅN EN UNG NILFARARE.

Vintern 1866.

Det är oss ett nöje att få meddela våra läsare några utdrag ur en ung landsmans bref till hemmet under en färd på Nilen sistförflutna vinter, hvilka bref blifvit oss på vår begäran, och med brefskrifvarens benägna tillstånd, för detta ändamål anförtrodda. Nedskrifna utan aning om, att de skulle komma att skärskådas af någon annan kritik än moderskärlekens, framträda dessa förtroliga meddelanden utan alla anspråk

på något slags formfulländning, men med en friskhet i uppfattningen och ett okonstladt behag i framställningen, som i vårt tycke förlåna dem ett särskildt, egendomligt intresse, jemte det, som är oskiljaktigt från hvarje, om än så flygtig skildring af det egyptiska flodsceneriet.

I det första brevet finna vi en liflig beskrifning på den stormiga och temligen äfventyrliga färden öfver Medelhafvet från *Triest* och ankomsten till *Alexandria*.

»Genast efter det vi kastat ankar i *Alexandrias* rymliga hamn,» berättar brefskrifvaren, »uppfylldes fartyget af araber, turkar och annat folk af alla möjliga färger och kostymer, trängande sig fram för att få ledsaga passagerarne i land. Jag togs genast af en svart figur, som uttryckte sig på dålig engelska; mina saker langades öfver en brygga af båtar, för att slutligen stanna i en af de yttersta, och efter följde jag sjelf, hvarpå vi rodde i land för att der emottagas af den mest infernaliska pöbel jag någonsin sett, skrikande, smutsig och afskyvärdt ful. Beledsagad af detta sällskap fördes jag bort till en halfnaken, svart tullbetjent, som visiterade mina saker midt på ett öppet torg. Visitationen var den noggrannaste jag varit med om; hvarje plagg upptogs, granskades och beundrades af tulltjenstemännen och den kringstående massan; när allt var beskådadt, stoppades det ned i klump, hvarpå tvenne negrer, efter åtskilligt stampande på locket, lyckades pressa tillsammans låset.»

Någon tid derefter återfinna vi vår landsman på ett hotel i *Kairo*, derifrån han den 15 December bland annat skriver:

»Hvad jag skall säga om *Kairo*, vet jag knappt. Det är så mycket, att jag hvarken vet hvar jag skall börja eller sluta. Kommer jag lyckligt hem, hoppas jag att J skolen få läsa i min dagbok allt hvad som rör denna stad; jag inskränker mig derföre nu till att söka gifva er en föreställning om min nuvarande vanliga vistelseort. Tänken er en trång gata af blott tre alnars bredd, med hus liknande ruiner, och uppfylld af svarta, gula och bruna figurer, i kostymer med alla regnbågens färger och varierande från den lättaste till den mest tunga, bestående af mantel, vidbyxor, turban etc. och midt ibland dessa, mig sjelf, iklädd min nyköpta turistkostym, med florbehängd hatt, shawl på armen och ritbok i handen, sittande på en åsna, som i trängseln går raglande framåt, lik en druc-

ken person. Läggen härtill allt besynnerligt i ansigten och klädedrägt, som den mest lifliga fantasi kan upptänka, fyllen hvarje tomrum i taflan med hundar, hästar, kameler och vapentransporter, och föreställen er slutligen allt detta beledsagadt af ett oljud, sådant ingen kan tänka sig, som ej sett *Kairo*. Hundradubbla denna svaga målning och det blir ändå ej nog starkt. *Kairo* synes vara medelpunkten för allt hvad människans fyra sinnen, syn, hörsel, lukt och känsel, kunna erfara af ytterligheter. Det är i sanning ett vexlande skådespel; man tror sig vara på teatern. Biljetter till denna teater måste dock betalas ohyggligt dyrt. Allt kostar penningar, och dessa rinna ur min ficka, innan jag vet ordet af.»

I *Kairo* gjorde vår resande bekantskap med tvenne engelsmän, *Rev. E. Philips* och *Dr. C. Ingram*, hvilka ämnade företaga en resa uppför Nilen till andra katarakten och som för detta ändamål uppgjort kontrakt med en dragoman, *Abdel-Malek*, som skulle utrusta båt och bekosta allt, för en summa af 300 Pund, resan beräknad till sjuttio dagar. De erbjödo den unge svensken sitt sällskap; kontraktet förnyades till 380 Pund, och den 23 December på middagen, gingo Nilfararne ombord.

»Båten är liten», skrifver vår resenär; den salong eller kajuta, der *Mr Philips* har sin sängplats, och der vi samlas om dagarne, samt intaga våra måltider, en sofplats för mig, ett badrum och ett litet rum för *Dr Ingram*, se der allt. Vi hafva ombord en förste kapten, kallad *Reis*, en andre kapten eller styrman, en gosse, en kock, en uppsassare samt vår dragoman. Oss sjelfva inberäknade utgöres befolkningen i vårt lilla flytande rike af femton personer.»

Först den 24 December gingo våra Nilfarare till segels, emedan vinden ej förr blef gynnsam. Julaftonen tillbringades således på Nilens böljor, och till minne af deras afresa på denna dag, döpte resenärerna sin båt till *Eva*. Det vanliga sättet att färdas på Nilen är att så fort som möjligt gå uppför floden, begagnande sig af hvarje gynnsam vindpust, och uppskjuta beseendet af de fornåldriga templen och städerna till återvägen. Vår landsman och hans kamrater reste äfven efter denna plan, och sågo således till en början det gamla Egyptens minnesvärdar endast på afstånd, undantagandes ruinerna vid *Thebe*, hvilka de egnade några dagar. *Thebe*

är den sista station vid Nilen, hvarifrån bref befordras till Europa, och begagnande sig af konsulns anbud, tecknar vår resande några rader till hemmet, der, bland annat, följande karakteristiska genremålning förekommer:

»Konsuln, som är en hygglig svart gentleman, bjöd oss på middag i går, och vi intogo den, sittande på golfvet omkring ett litet bord, ätande soppa ur samma skål samt anfallande kött- och floträtterna, hvilka voro omkring femton, med fingrarne. Vi, mindre vana vid dylikt, tvekade ibland att slåss med en massa svarta fingrar om de rykande köttbitarne. Konsuln, som en artig värd, högg då oförskräckt in och utdelade, flottig ända till axlarne, med svarta fingrar och ett vänligt grin, de olika födoämnena. Efter middagen måste man röka och dricka kaffe, hvilka tidsfördrif upptogo oss ända till aftonen. När vi skulle gå, erbjöd sig vår värd att framskaffa ett bref åt mig till Sverige, men som han på samma gång frågade om *Suisse* (det var totalt omöjligt att få honom att uttala *Sweden*) låg närmare Amerika än London (de enda platser han kände till utom Egypten) så betviflar jag mycket att detta bref under hans ledning kommer fram.»

Lofvande att framdeles i sin dagbok meddela en knapphändig beskrifning på de fornegyptiska monumenterna, skildrar vår unge landsman, i brefvet till hemmet, företrädesvis de lefvande föremål, af hvilka han finner sig omgifven — menniskan, djuren, växterna, samt totalintrycket af det underbara flodsceeneri, som i ständigt växlande taflor upprullas för hans blickar. Så skriver han d. 18:de Januari:

»Vårt lif förflyter behagligt, under Egyptens nästan ständigt blåa himmel och vid en temperatur, liknande den, som den varmaste högsommar i Sverige har att bjuda. När vinden är god tillbringa vi tiden med att rita eller skriva, eller ock med att, under maklig hvila, njuta af de herrliga, ständigt växlande taflor, som glida förbi våra ögon. När vädret är lugnt och matroserna, gående på stranden, med möda draga vår båt framåt, fatta vi våra bössor och genomströfva palm-lunderna, klipporna eller öknen, undersökande beskaffenheten af det zoologiska riket på Nilens stränder. Det är rikt på individer, om ej på olika arter, isynnerhet nu under vintermånaderna. Skaror af gäss täcka sandbankarne eller genomkorsa luften med sina i vinkel ordnade massor. Bland dessa vandra på stränderna eller i det grunda vattnet stolta

och högtidliga hägrar af olika färger, storkar, välbekanta från Tysklands slätter samt vadare af andra släkten. Ander simma i flockar närmast stranden, och högst på bankarne trona i majestätiskt lugn, beherrskande hela samlingen, de ofantliga pelikanerna. Såsom spejare flyga kring denna här af foglar sandpipare, is-foglar (*charadrius trochilus*) samt sporrvipan af och an, outtröttliga och oroliga, och väcka med sitt gälla skri de öfrigas uppmärksamhet på den annalkande jägaren. Endast ett par gånger har jag varit i stånd att sända en hagelsvärm i högen; vanligtvis har jag fått anlita studsaren för att på 2 à 300 alnars afstånd träffa mitt mål.

Vänder man sina steg från de stormiga stränderna till människoboningarna och palmlunderna, så mötes man der af oräkneliga skaror af dufvor, klippdufvor och egyptiska turturdufvor; i sanden hoppar den smutsiga upupan och från palmträdens toppar betrakta korpen, kråkan, gladan och höken med giriga ögon människornas görande och låtande, färdiga att, om tillfälle bjudes, kasta sig i strid med tjutande hundar och omätliga gamar om de halfmultnade lemnigarne af ett slagtdadt husdjur, ja, icke ens försmående födoämnen af ändå sämre beskaffenhet. Kring alla dessa svärma de mindre individerna af släktet, ärlan hoppar lätt och tam kring vandrarens fötter, sparfvar och sångare jubla från palmens löfverk eller bland mimosans blad, och kring bomullsbuskarne fladdra de metalliskt glänsande honungsfoglarne. Scenen förlorar något af sitt behag, ehuru ej af sin egendomlighet, om man lemnar lundens friska skugga och styr kosan ut i den torra, sandiga, solheta öknen. Flera gånger har jag, åtföljd af en svart kamrat, tagit vägen genom en dylik ökensträcka, för att efter några timmars vandring genskjuta vår båt, som följt den i vinkel löpande Nilen, och aldrig har jag erfarit någon mera tröstlös känsla, än vid åsynen af denna sig rundt omkring mig utbredande ödemark. Foten sjunker ned i den lösa sanden, hvarje steg blir tyngre, hjernan bränner som eld och bössan tyckes hvilat blytung på skuldran. Dock, äfven öknen har sitt lif och lemnar uppehälle åt varelsér, tacksamma för litet; så urskiljer man med möda från den lika färgade omgifningen den gula sandlärkan och den svalan, midt i det ödsliga sandhafvet. Litet närmare stranden, der sand- och kalkstensklipporna träda i dagen, uppskrämmer man här och der mellan blocken den isa-

bellfärgade haren, eller ser man på afstånd en smygande schakal eller ökenräf, som låtit rofgirigheten förleda sig att lemna sin säkra håla redan innan nattens inbrott. I den fina sanden finner man gazellens spår aftecknade.

»Dock, jag vill lemna öknen och återvända till den glada, afgudade Nilen, källan för Egyptens lif och lycka, kommande, enligt folktron, direkte från paradiset, der den tjenar vid englarnes tvagningar. Den är en flod med friskt, kallt vatten, mellan $\frac{3}{4}$ och $\frac{1}{4}$ mil bred, framflytande så långt vi hittills färdats, med jemnt och lugnt lopp, bildande sandbankar, dels vid stränderna, dels midt i strömfåran, samt vid tvära krökningar urgräfvande strandvallens sluttning, tills den bildar en lodrät vägg af stundom ända till 20 alnar höjd. I urminnes tider tyckes floden varit bredare och med större kraft hafva brutit sig väg mellan de bergskedjor af sand- eller kalksten, som nu på båda sidor, än närmare, än fjernare, följa dess lopp. Ibland nalkas bergen ända till stranden, ibland aflägsna de sig till ett afstånd af på sin höjd 10 (engelska) mil; bakom dem utbreder sig öknen i all sin förfärande ödslighet, men mellan dem och floden ligger Egypten, det rika, bördiga, fruktbarande Egypten, det gamla Romas kornbod och en gång hemvist för jordens rikaste folk. Det är ej mycken plats det haft detta folk att lefva på, och det fordras Nilen för att göra detta lilla stycke jord tillräckligt fruktbarande för att gifva näring åt de massor af menniskor, hvilka svärma talrika såsom myror på dessa få mil mellan floden och bergen. Landet har utseendet af en trädgård och odlas äfven såsom en sådan. Tusende sinom tusende sachiehs äro ständigt i rörelse vid stranden, der vattnet langas upp, antingen medelst en maskin, satt i rörelse af oxar eller kameler, eller ock medelst människokraft. Detta vatten utsprides sedan i små diken och vattnar planteringar af bomull, indigo, socker, tobak och henna etc. Öfver dessa mindre växter höja sig här och der palmerna och acacierna, och i deras skugga befinna sig folkets hyddor, 3 alnar höga, usla, smutsiga, utan fönster, byggda af i solen torkad lera och med tak af gulnad mais. I dessa kojor lefva ättlingarne af det folk, som en gång byggde jättepyramider för att begrafva sina döda, lefva, såsom det tyckes, glada och lyckliga, ehuru arma och uselt behandlade af Paschan. Denne utkräfver nemligen stora skatter och tager de bästa männen bort från hemmet för att stickas in i

ledet som soldater. Detta lärer ha åstadkommit någon minskning i befolkningen, men för mina ögon tyckes det dock ej vara brist på menniskor.

»Besöket i en af de oräkneliga byarne på Nilens stränder saknar ej intresse. Man nalkas öfver de odlade fälten, hvarest här och der en slaf, tillhörig någon rikare egyptier, arbetar naken i den brännande solvärmen; vid gränsen af byområdet mottages man af smutsiga, hesa, skällande individer af hundsläktet, hvilka sedan under oupphörlig, infam musik följa främlingens steg genom byn. Atmosfären, förut varm, blir nu qväfvande, bemängd med dunster från de högar af smuts vid ingången till boningarna, hvilka ej foglar och hundar hunnit bortskaffa. Bredvid eller i denna smuts hvilar, utsträckt i solen, araben, rökande sin pipa och smuttande på kaffekoppen samt kastande endast en mörk, mistrogen blick på den förbigående främlingen, utan att vidare bevärdiga honom med något tecken till uppmärksamhet. Ur dörrens mörker framtittar skyggt en qvinna, med alla anletsdrag, utom ögonen, dolda under slöjan, eller möter man en annan med vattenkrukan på hufvudet, på väg till eller från floden. Jag har låtit min dragoman tilltala några af dessa, men då har oftast en af de sofvande gestalterna i solskenet till hälften rest sig för att med hotande ord och åtbörder vända sig mot oss och qvinnan, påskyndande den senares steg och tystande min dragomans vältalighet. Qvinnorna förätta näst efter slafvarne det svåraste arbetet och det är därför ett slags rikedom att hafva flera hustrur.

»Infödingarne vid Nilens stränder äro temligen fredliga. Våra matroser hafva visserligen varit i delo med dem, men aldrig vi sjelfva mer än en gång. En morgon, då vi sutto vid vår frukost, stördes vi nemligen plötsligt af skrik och buller. Nästa ögonblick störtade *Malak* in i salongen, ropande med hög röst på hjälp och bössor. Mina voro alltid laddade och jag sjelf var, med studsaren i hand, tätt åtföljd af mina beväpnade kamrater, inom en sekund på däck. Vår båt hade stannat, hindrad i sin framfart af en stor farkost, som låg tvärs för fören; till venster om oss hade vi en mindre båt, hvars besättning, bestående af 2—3 man, hakade sig fast vid vår bredsida. Den stora båten var fylld af 20 till 30 nakna, svarta figurer, hvilka, så godt utrymmet tillät, med åror och lansar fäktade med vår lilla skara matroser,

som, med sin Reis i spetsen, tappert försvarade sig. Taffan med de pittoreska båtarna och de nakna, muskelstarka kämpafigurerna var god. Uppträdet var dock ej långvarigt. Vi hade knappast visat oss med våra spända bössor riktade på den svarta skaran, förr än båtshakarna släppte sitt tag, fienderna doko ned bakom de höga relingarne och deras båt, drifvande med strömmen, började mer och mer aflägsna sig från oss, som, åtföljde af den mindre båten, gingo uppåt floden med vinden. Orsaken till kampen var den, att fiskaren, som egde den mindre båten, då han såg sig anfallen och nära att beröfvas tvenne dagars fångst, tagit sin tillflykt till oss och modigt blifvit försvarad af vår ridderlige dragoman. Rövvarne hade då vändt sin vrede mot oss och hade troligen, såsom flerdubbla till antalet, gjort en god pris, om ej våra bössor kommit emellan. Folket eger nemligen i allmänhet ej skjutgevärf, enär regeringen så mycket som möjligt söker afväpna dem, för att förhindra upproriska rörelser. Så företogo sig, förra året, innevånarna på en plats, som vi passerat, att plundra alla förbigående båtar och skjuta besättningen. När Paschans soldater äntligen anlände blefvo 500 män, qvinnor och barn dödade och byarne brända.» — — — — —

Den 19 och 20 Jan. passerade de resande första cataracten under åtskilliga äfventyr, hvilka blott i förbigående omnämnas, hvarefter de fortsatte färden söderut inom Nubiens gränser. Den 21 Jan. fortsätter bréfskrifvaren sina meddelanden.

»Nilen tränges tillsammans mellan de sig alltmera hvarandra närmande bergen. Rundtomkring oss öken; endast på sina ställen vid stranden ett grönt band af ett par alnars bredd; sandstensklipporna, svarta, brända, kastade huller om buller af den, fordom högre Nilens vreda böljor; bakom dessa sand och endast sand. Inga foglar, intet lif, utom här och der en svart nubier, vegeterande på Gud vet hvad. — —

Kl. 11 f. m. passerades tropiska zonens linea. Krokodiler talrika på alla sandbankar. — Jag kan med ens nämna», tillägger vår resenär med något af jägarens segerglädje, »att jag dödat tvenne krokodiler, ehuru jag ej kunde taga deras kroppar. Den ena sköt jag något norr om första cataracten; men efter dessa djurs vana gick han ned och flöt ej upp förrän efter trenne dagar. Vår Reis, som stannat på platsen der jag sköt och som åskådade mitt skott, fann honom död der med kulan under bogen. Han ville taga huden för min räk-

ning men beröfvades den af en förbigående nubisk båt på väg till Kairo, hvarest dylika skinn betalas högt. Den var 4—5 alnar lång. Den andra sköt jag söder om samma cataract; den flöt genast upp och följde ned med den starka strömmen, hvarföre vi som gingo uppför med vinden ej kunde få honom med. Jag har äfven skjutit en schakal på bete under natten, men ingen hyena.

»27:de Jan. På morgonen när jag uppsteg på däck såg jag i det blånande fjerran *Djebel-Aboucir*s spetsiga bergstopp resa sig mot himlen, och vid pass kl. 3 anlände vi till *Ouadi-Halva*, en liten by på östra flodstranden, som är den sydligaste plats, till hvilken man kan framtränga med båt på Nilens vatten. Det var således här vi skulle vända stäfvén åter mot nordén. När vi väl lagt i land samlades vårt manskap framför kajutans dörr och helsade oss, under det ett vänligt leende belyste deras bruna anleten, med den önskan att Gud ville föra oss tillbaka till vårt land så lyckligt som han ledsagat oss till Nilens andra cataract. Vi tryckte deras händer och beredde oss derefter att begifva oss till *Djebel-Aboucir* eller högsta och mellersta punkten, som beherrsakar andra cataracten och bildar gränsen till det öfra Nubien. Vi stego ombord på en usel, halfrutten båt, förd af några infödingar, och, närmande oss cataracten, hörde vi snart vattnets brusande bland klipporna, då det kastar sig ned genom de tusen kanaler, som bildas af de i vild oordning här och der af naturens hand kringvräkt basaltklipporna. Vi begåfvo oss in mellan dessa klippöar samt sandbankarna. Der fanns föga spår af lif. Mellan stenarne uppspirade blott här och der en giftig *Euphorbia*; en häger såg jag på något afstånd spatsera på sanden; några glador sväfvade i luften och en sparf, jagad af en af dessa, störtade förbi oss och ned i vattnet. Förskräckt af vår oförmodade åsyn höjde han sig åter i luften, då han träffades af min studsare och död följde det forssande vattnet nedåt. Jag gaf ett tecken åt en af våra svarta följeslagare och genast störtade den lydig varelse ned i skummet, kämpande sig fram, ibland synlig med sitt rakade hufvud öfver vågorna, ibland neddragen af vattnets kraft, samt återvände efter en stund med den skjutna fogeln i munnen. Sedan han nedlagt villebrådet vid mina fötter återvände han, skakande sig som en våt hund, tyst och allvarsam till sin plats vid åran. Efter en stund, då forssen blef

för stark, lade vi i land, och, vadande i sand öfver vristen eller halkande på de hala basaltstyckena, anlände vi till det från *Ouodi-Halfva* 5—6 mil aflägsna *Djebel-Aboucir*, en hög sandstensklippa, från hvilken man har en ypperlig utsigt öfver hela den vidsträckta cataracten och den omgifvande öken. Det är ej möjligt att beskrifva ödsligheten af den dystra tafra, som här i Afrikas inre utbreder sig för européens blickar, vanda vid grönskande fält och skuggande lunder. I norr sågs Nilens strimma, åtföljd på ömse sidor af sitt ytterligt smala, gröna band; vid klippans fot på östra sidan, cataracten skummande bland klippor, samt åt söder förlorande sig ibland sand och stenar; för öfrigt så långt ögat kunde nå, öken och endast öken, stum, dyster och öde.»

Den 28 Jan. lemnade våra Nilfarare *Ouadi-Halfva*, 900 mil från *Alexandria*, för att återtaga vägen mot nordn, och anlände den 6:te Febr. till första cataracten. Det sista brevet från vår unge landsman innehåller en fängslande beskrifning på det äfventyrliga nedstigandet utför den vilda forssen, och vi kunna ej neka oss nöjet, att innan vi lemna vår hurtige ledsagare, följa honom äfven på denna halsbrytande färd.

»Första cataracten är, som jag förut sagt, några mil lång, och bildas af flera armar, i hvilka vattnet söker sig väg ned mellan de tusen oordnade klipporna. Vi hade kommit upp på den östra sidan, på en smal och krokig väg, men skulle gå ned på den vestra, tvungna att söka en rakare, alldenstund båten, nu endast lydande styret och strömmen, skulle fri och obehindrad söka sig väg ned. I denna östliga arm hade vi fyra olika forssar att passera, af hvilka en är ytterst våldsamt och farlig. Vattnet kastar sig här ned uti en ränna, inklämd bland klipporna, ungefär 20 alnar bred och 100 alnar lång, vildt kokande och brusande, samt vänder sig derpå tvärt med en våldsamt krökning åt höger, för att sedan fortsätta sitt snabba, ännu skummande lopp till de tvenne forssar som återstå, men hvilka äro mindre våldsamma. Att föra en båt utför dessa fall fordrar infödingarnes vana och skicklighet. En aln åt höger eller venster ur strömfåran medför vanligen förderf för farkosten och en säker död för besättningen, då det till och med för en af infödingarne är omöjligt att simma här mellan skummet och klipporna.

»Kl. vid pass 7 på morgonen lemnade vi stranden med båten fylld af cataractens vana sjömän. Tvenne voro vid

hvarje åra, tvenne vid styret samt dessutom en hop i reserv för stundande behof. Som vanligt genljöd luften af deras vilda sång, när farkosten började röra sig nedåt, först sakta, men sedan, då den råkade in i den starkare strömfåran, allt snabbare och snabbare tills vi slutligen rycktes framåt med pilens hastighet. Allt gick ännu lyckligt; vi passerade det första lilla fallet och inrycktes i den större forsens kokande kittel, då plötsligen, när vi hunnit nära dess slut och det viktiga ögonblicket inträffade då svängen åt höger skulle göras, roderstången med ett häftigt brak afbröts tätt invid ro-dret, hvarigenom vi beröfvades hvarje möjlighet att regera det senare. En dödstytnad rådde ombord, ett säkert tecken att araberna äro förskräckta; ögonblicket derefter började båten svänga rundt som en snurra, kastad än åt den ena sidan, än åt den andra, under det vatten rusade in; alltid reste sig dock farkosten åter, ehuru suckande och klagande som en dödsjuk. Huru vi kunde undgå att kantra begriper jag ännu i denna stund icke, besättningen förklarade det sedan såsom ett underverk; det vissa är emellertid att båten höll sig uppe och började, ehuru halffyllt med vatten, att med bredsidan förut fortsätta sin ilande bana nedåt, hvarest på ringa afstånd syntes det nästa fallets hvita skum och mörka klippor. Att den bräckliga farkosten ej redan krossats mot klipporna var, som sagdt, ett underverk, men ett underverk, hvilket vi ingalunda kunde hoppas skulle förnyas vid det andra fallet, hvilket vi nalkades uppifrån, styreslösa och med ohejdad, svindlande hastighet. Jag och mina kamrater befunno oss på däck, vår dragoman, som genast afkastat sina kläder, höll sig i vår närhet; rundt omkring oss sågos muselmännen nedstörtade på knä och med händerna sträckta emot himlen afvakta utgången. Min och, såsom jag sedan hörde, allas tanke var, att vi voro förlorade, och troligen hade detta blifvit händelsen, om ej en man varit, hvilkens raskhet räddade oss alla. Det var vår Reis. Medan alla ombord orörliga och tysta afbidade hvad som komma skulle, fattade han ett rep, fastgjordt vid masten, störtade sig i vattnet och vräktes; ögonblicket derefter upp på en klippa, bland hvars stenar han försökte att fastgöra linan. Tvenne gånger rycktes han loss från klippa till klippa och först vid tredje försöket lyckades han, då båten äntligen hejdades, omkring 100 alnar från det andra fallets början. Detta allt var några ögon-

blicks verk, under hvilken tid ej ett ljud hörts på farkosten. Båten stannade med en häftig ryckning och kastades våldsamt mot klippan, och endast det att den var fylld med vatten hade vi att tacka för att den ej totalt krossades. Dess utseende var nu i sanning ömkligt. Salong och kajutor fyllda med vatten, sakerna ofvan och nedan vräkta huller om buller, rodet brutet och årorna krossade. Liksom för att visa oss vårt tillfänkta öde sågo vi den mindre båten lösryckt föras förbi oss och utför fallet, nedanför hvilket den sedan återfanns krossad. Så plötslig var öfvergången från den högsta fara till relativ säkerhet, att på en lång stund ingen förmådde yttra ett ord; den ena såg på den andra under tystnad, och först när vår Reis återvände ombord, för att hemta ännu ett tåg, fingo de orörliga gestalterna lif och ett mångstämmigt skri af »Allah Akbar!» genomskallade luften och öfverröstade forssens dån. Gud är den störste! det var sensmoralen af äfventyret, och detta rop, som förklingade i ödemarken, förminskade ej det storartade intrycket af hela händelsen. Båten reparerades så godt sig göra lät, och sedan de andra fallen lyckligt passerats, anlände vi längre fram på dagen till Assouan.

»Vi sågo der bakom staden en graf som förvarar stoftet af en engelsman, hvilken för några år tillbaka förgåtts på samma ställe, der vi i dag varit nära att förolyckas och som nu hvilat här fjerran från sitt fädernesland.» — — — — —

Här slutar brefskrifvaren sin skildring af flodresans äfventyr, och vi måste således säga den hurtige unge Nilfararen farväl, i det vi sända honom öfver haf och land en vänlig tack för det nöje hans lifliga skildringar skänkt oss och våra läsare. *L—d.*

XIII. SMÅSTUDIER PÅ LEDIGA STUNDER.*)

1.

Hvad står skrifvet? Huru läser du?

Vi vet alla i hvilken djup mening denna fråga en gång uttalades! Men om, rörande din läsning af långt mindre viktiga ämnen, samma allvarliga fråga ställdes till dig: »hvad står skrifvet? huru läser du?» hvad skulle du väl svara der-

*) Insändt.

på, min unga väninna? Männe du om det genomlästa, oftast blott genomögnade, kunde gifva mig en tydlig föreställning? Helt säkert icke! — Tagom t. ex. ett historiskt arbete, hvilket »af en händelse» kommit att af dig uppmärksammas! Du har läst, d. v. s. bläddrat, deri många gånger, uppsökande »intressanta ställen»! Hvilka kallar du nu så? Låt-om oss se! — Jo, någon episod, der kärleken utgör grundthemat, eller eljest några ovanliga, ibland ock några hemska tilldragelser; någon gång kanske en lyckad karaktersteckning. — Nå väl! Vi klandra ej ditt val! kärlekens öden hafva ju en viss dragningskraft, särdeles då historiens allvar gifver dem sanningens tjuskraft, och ungdomen har ej förlorat det för barnet så vanliga begäret, att »rysa» af rädsla, blott det i närheten ser en säker tillflykt. Det hemska har ett slags »fascination» för många. — Men tror du väl, att du verkligen fullt uppfattat dessa »intressanta» ställen, af den i öfrigt, kantänka, så tunglästa, »omöjliga» boken? Visst icke! Hvar och en, som genom den trogna, uppmärksamma genomläsningen af hela boken, lärt känna författarens historiska åskådningssätt i allmänhet och hans uppfattning af de i episoderna omnämnda personernas i synnerhet, skall sannolikt på ett helt annat, klarare sätt, hafva uppfattat äfven de lösryckta ställen du anser dig så väl känna! — Summa: »läs ett dylikt verk från början till slut första gången, endast då kan du med urskiljning välja »intressanta» delar, hvilkas antal ock genom denna åtgärd torde befinnas mångdubbelt. Tagom en roman! — tyvärr, är det oftast blott genom romanläsning, som den unga flickan söker förkofra sina språkstudier. — Du, som med brinnande ifver vill »se huru det går», och ilar öfver beskrifningar och längre samtal med en blixtnabb blick; (jag vill ej förutsätta att du »tittar i slutet», såsom det riktigt kallas, ty en sådan smygblick på det helas utgång blir alltid blott en »titt», ej ett klart »seende» eller inseende af händelsernas naturliga upplösning) du anser dig sedan »hafva läst den der boken», har kanske till och med ett omdöme om densamma? Misstag! Du har den falska idéen, att böcker kunna läsas och bedömas efter en method, hvilken man ibland använder mot vissa pratsjuka menniskor, till hvilka man blott stundtals lyssnar, och deremellan skänker dem ett »ja» eller »nej», »allt som det faller sig», utan att tänka derpå.

Men nej, de halfästa ställen, ja, de enskilda ord, du öfverhalkar, höra mången gång till de nödvändiga färger, hvilka författaren behöfver för sin målning; och det är en hjert, smaklös och oharmonisk tafla du åt dig sjelf hoplappat! — Om eljest det du läste egde värde? — Om ej, — så kan kännedomen om »det hela» kraftigare betaga dig lusten att vidare återse författaren. — Låt mig, med anledning af ditt sätt att läsa, säga ännu några ord: du vet ej huru vår tankekraft afmattas, vår uppfattning förslöas, af att »indricka såsom vatten» blott det, som lättast »halkar ned!» En gedigen, ja, till och med ansträngande lektyr, der hvarje steg framåt lemna öfvervunna svårigheter bakom vår rygg, gifver deremot samma angenäma efterkänsla i själen, som en lämplig gymnastik ger åt vår kropp; och till slut komma, som man vet, styrka, spänstighet, skarpsinne, rikedom på insigter, såsom belöningen!

2.

Om qvinlighet.

Då man stundom hör yttras om någon: »hon har ett qvinligt, behagligt utseende och väsende,» tränger sig den frågan lätt fram: hvad är det, som hos denna person och i allmänhet uppfattas under benämningen »qvinlig»? Är det en viss vekhet i blick och röst? ett uttryck af mjukhet och mottaglighet i hela väsendet? eller är det måhända godheten och innerligheten, som lysa ur ögat? — Kanske allt detta tillsammans? — Ja väl! detta och ännu mycket mera måste sammanfattas i detta ords begrepp. — Qvinlighet måste betyda: »summan af det behag, det ädla tycke, som sinnets renhet och sann bildning sprida öfver qvinnans väsende.» — Vi säga sann bildning, och underförstå dervid såväl intelligensens som hjertats. Vi äro ej okunniga om den missuppfattning af oss qvinnor, hvilken, med sekelgamla anor, ännu ofta gör sin röst gällande, under påstående, att intelligensens utbildning, så vida den går utöfver inhemtandet af ett minimum af kunskaper, lätt gör oss oqvinliga. Half kunskap, ytliga insigter medgifva vi hafva visserligen visat sig vara förderliga för en af de skönaste smyckena i vår qvinlighets diadem: »anspråkslösheten». — Vi känna troligen, många af oss, historien om den unga, i sina tankar fulländade damen och den vise, hvilkas reflexioner vi studerat under våra engelska läsöfningar.

Det stilla, jemna tillfredstillandet af vårt kunskapsbegär — för hvilket ingen annan gräns sättes, än måttet af vår, af så mycket annat upptagna, tid och omfånget af våra anlag — kan deremot, såsom görande vårt inre rikare, ej annat än gifva ett stöd åt vår qvinlighet, åt vårt eljest något obestämda själslif. — — — — Denna vår qvinlighet, denna sammanfattningen eller qvintessensen af alla våra bästa egenskaper, men som derjemte synes vara något sjelfständigt för sig, liksom doften af en blomma kan tänkas såsom skiljd från blomman sjelf, utgör äfven, såsom man lätt anar, vår egentliga och derjemte mest varaktiga tjuskraft. Då en man väljer sin maka, söker han hos henne mera sällan den eller den egenskapen, det eller det karaktersdraget; ej heller hafva hennes kunskaper eller talanger, såsom sådana, för honom en större dragningskraft. Hvad han söker och tycker sig finna hos den qvinna han älskar, är förverkligandet af det sköna ideal af qvinlighet, som föresväfvat honom i hans ungdomsdrömmar. — — — — Hos den lastfulla qvinnan åter, är det ej blott lasten sjelf, som synes så vederstygglig; det är den störda enheten af hennes qvinliga väsen, som gör ett så skärande intryck; och fräckheten, qvinlighetens hemska efterträderska, gör qvinnan, i sin förnedring, slutligen vidrigare än mannen i sitt fallna tillstånd. Är qvinlighet då något, som kan nästan helt och hållet förloras, så är redan derigenom klart, att den kan vinnas, eller rättare förkofras, i det vi mer och mer tillägna oss vilkoren för densamma: sinnets förädling, hjertats och tankens rika skördar inom det godas, skönas och sannas områden. Med detta framhållande af bildningens vigt, såsom vilkor för qvinlighet, neka vi ej att den kan finnas äfven hos naturbarnet, äfven hos den unga, skygga indianflickan, som, darrande, och dock så lycklig, sänker blicken, då hon hör sin älskare sjunga en af dessa svärmiskt ljufva kärleks-sånger, med hvilka Châteaubriand, Cooper, m. fl. gjort oss förtrogne. Nej, vi hafva nämnt sinnesenheten, de ädlare känslornas öfvervigt, såsom grunden för sann qvinlighet och den är oss medfödd, oss gifven, såsom de goda færs gåfvor i sägorna, att vi derigenom må kunna utöfva ett ädelt inflytande; men den kan äfven lätt blifva försummad, eller vanvårdad, som deras gåfvor ofta blefvo. Ett högre, innehållsrikare ömdöme om en qvinna kan således, om det ofvansagda eljest är rik-

tigt, ej afgifvas, än det, hvilket gaf anledning till nyss anförda reflexioner. Säll den, som i rik måtto är ett dylikt omdöme värdig!

Cyphia.

XIV. FREDRIKA BREMER PÅ BESÖK HOS MRS A. M. HALL.

»Återigen en af litteraturens trogna arbetare gången händan! Det är en förlust som vi alla må begråta!» utropar vid underrättelsen om *Fredrika Bremers* död en af hennes engelska vänner, *Mrs Hall*, i inledningsorden till en kort skildring af den svenska författarinnans uppträdande i England och af det emottagande hennes skrifter och hon sjelf derstädes rönte, hvilken skildring nyligen blifvit oss tillsänd ifrån London af en vän till vår Tidskrift.

»*Miss Bremer* var ingen vanlig arbeterska», fortsätter *Mrs Hall*: »hennes mission var att göra godt; hennes värf här på jorden är fulländadt. Hennes kraft och ihärdighet, hennes kunskaper, inhemtade snarare genom personliga iakttagelser än genom böcker, hennes lefvande sympathi, icke blott för sin egen samhällsklass, sitt eget folk, men för hela sitt slägte, hennes varma deltagande i hvarje varmt framåtskridande, allt bidrog att göra henne till en person af hög betydelse icke blott såsom författare, men såsom vägviserska för qvinnan.»

Mrs Hall anser *Fredrika Bremer* ingalunda hafva varit hvad hon kallar en emancipationsfantast, men hon vet att den svenska författarinnan af djupaste hjerta ifrade för en ädel frigörelse af sitt eget kön, så till tanke som handling, och att medvetandet att hafva bidragit till eller förberedt en sådan frigörelse med afseende på hennes egna landsmaninnor skänkt henne en ljuf tillfredsställelse på gamla dagar. *Grannarne* var det första *Fredrika Bremers* arbeten, som genom *Mrs Howitts* förträffliga öfversättning blef bekant för den engelska publiken; *Mrs Hall* skildrar intrycket deraf med följande vackra ord:

»Den förtjusande boken banade sig plötsligt väg in i våra hem och våra hjertan. Det var som hade vi fått besök af en syster, hvilken, ehuru uppfödd i fremmande land, under andra förhållanden och åsigter, dock alltid var och förblef vår egen lilla välkända syster: en älskling med öppet hjerta

och strålande ögon: med flitiga, arbetskära händer, tankar fulla af en äkta, qvinlig visdom, och läppar flödande af oskuldens och förnöjsamhetens honung. Hvart helst hon kom förde hon med sig en frisk fläkt af helsogifvande luft, som vi ännu med förtjusning erinra oss. — *Miss Bremer* fortfor att skrifva och *Mrs Howitt* att öfversätta den ena berättelsen och skizzen efter den andra, alla skildrande det för oss så nya och egendomliga lifvet i Sverige, till dess vi kommo oss i vana att emotse hvarje nytt arbete af den svenska författarinnan med samma deltagande som om hon varit en af de våra.»

Fredrika Bremers första besök i England var kort och flygtigt: hon var stadd på en lång pilgrimsfärd och tog England i förbifarten, drivven af en otålig längtan att sjelf få se och bedömma folk och sed i den nya verlden, om hvilken så många olika omdömen kommit till hennes öron.

»Det var först sedan hon genomfört detta uppsåt och på hemvägen från Amerika ånyo besökte England, som vi hade den lyckan att få emottaga henne i vårt hem på landet,» säger *Mrs Hall*. »Vi veta oss aldrig ha haft en intressantare och angenämare gäst. Hon begärde att få frukosten serverad i eget rum och att bli lemnad ostörd der till kl. 2. Från tidigt på morgonen och till denna tid skref och arbetade hon oafbrutet, hvarefter hon kom ned till »lunch» full af det goda och glada lynne, som känslan af ett fullgjordt arbete är egnad att ingifva. Hon var mycket liten och af en fin kroppsbyggnad, ej olik *Maria Edgeworths*, om hvars sätt att vara hon äfven stundom påminde, synnerligast då hon språkade med barn, hvilka hon tycktes mycket älska. Man såg att det var blott med svårighet hon kunde förmås att gå förbi ett litet barn utan att egna det ett vänligt ord eller en smekning. Hon kunde aldrig ha varit vacker i ordets vanliga bemärkelse, men hennes oregelbundna drag voro långt ifrån frånstötande. Hennes behagliga, stundom lekfulla sätt att vara, hennes frihet från all affektation, det varma intresse med hvilket hon deltog i allt som föregick omkring henne, vissa egna favorituttryck, halft svenska, halft engelska, hennes rikhaltiga förråd af roliga historier och anekdoter, bevarade i ett öfverträffligt godt minne — allt förlänade åt det dagliga unganget med *Fredrika Bremer* en pikant omvexling som i synnerhet under landtlifvets enformighet var särdeles ange-

näm och uppfriskande. Hon var otroligt rörlig och nygirig, och genomsökte alla husets tillhåll under spörsmål och förfrågningar till tjenarne, af hvilka dessa funno sig halft besvärade, halft roade; vid alla tillfällen gaf hon dock fullt lika mycken upplysning som hon erhöll. Jag märkte snart, att hon tyckte om att ensam göra besök i kojorna i den närliggande byn och lemnade henne oftast att följa sin böjelse. Efter två eller tre besök kom hon då vanligen hemspringandet till mig, för att begära förklaring öfver hvad hon icke förstätt. Ingenting, om ock aldrig så trivialt, undgick hennes uppmärksamhet. Hon hade besökt och noga tagit reda på förhållandena i flere af våra fabriksstäder, men, om jag ej misstager mig, var det först under vistandet hos oss, som hon blef i tillfälle att lära känna den åkerbrukande befolkningen i England. Vi hade till granne en *gentleman farmer* (en arrendator tillhörande den bildade klassen) och hon roade sig ofta med att utfråga honom om sättet att uppföda hästar, kor och får, samt rörande odlingen af sädesfält och ängsmark. Jag tror icke, att dessa efterforskningar tjänade endast till att mätta hennes nyfikenhet, utan att de voro ämnade att bära frukt i hennes hemland och kanske äfven gjorde det. Ingen kunde stå i någon närmare beröring med *Fredrika Bremer*, utan att få klart för sig att ändamålet med hennes lif var *att gagna*. Hennes resor i Amerika och Grekland äro oss alla välbekanta; utan tvifvel samlade hon äfven i dessa fjerran länder många insigter, med hvilka hon praktiskt gagnat sitt fädernesland.

»En af våra fattiga grannkvinnor i *Addlestone* bebodde en stuga med tvenne kammare. Till stugan hörde en liten trädgårdstäppa, som omsorgsfullt vårdades af kvinnans man, då han slutat sitt dagsarbete. Inomhus herrskade deremot ej den bästa ordning: men hvad var att göra! den stackars kvinnan, *hade under ett år tvenne gånger fått tvillingar!!* Lockad af fyra små rosiga »baby»anleten, som slumrade i solskenet innanför dörren, smög sig *Fredrika Bremer* en dag in i stugan till »tvillingmodren,» såsom hon sedan kallade henne. Men hon kunde ej förmås att tro den goda kvinnans försäkran att alla fyra barnen voro hennes. För att förvissa sig om sanningen tog hon då de tvenne yngsta, ett på vardera armen, och begaf sig i ilande fart till mig, följd i hack och häl af modren, som befarade att den fremmande damen ej var

rätt klok, enär hon sjelf ingalunda fann saken så förundransvärd. Gång efter annan uttalade *Miss Bremer* sedan sitt bekymmer öfver hur det skulle vara möjligt att med så små medel uppföda »stugan full af barn», och ötaliga voro hennes frågor, huruvida det var bruket bland mödrarne i Englands byar att få: »*multitudes of little babies all at once.*» Ännu långt efteråt bibehöllo *Addlestons* dubbla tvillingpar sin plats i hennes minne och omnämnas i mer än ett af hennes bref.»

Mrs Halls landtgård var belägen på blott en lagom promenads afstånd från *Windsor* och *Virginia Water*, en liten insjö med vackra omgifningar i den till *Windsor* hörande vidsträckta parken. Traktens naturskönheter besågos med nöje af den svenska gästen; dock syntes henne *Virginia Water*, i hela dess intagande behag, mera lik en leksaks-sjö än ett verkligt vattendrag, säger *Mrs Hall*. »Hennes åsigt om *lakescenery*» tillägger hon, »hade blifvit bildad under inflytandet af Nordens vattenrika fjellnatur, och ehuru hon beredvilligt medgaf oss hela företrädet af den högre odlingens skönhet, ansåg han oss dock påtagligen för ett folk, som saknar allt begrepp om hvad berg och sjö vill säga.» — — — — —

Bland andra små tilldragelser af föga betydelse erinrar sig förf:n huru *Fredrika Bremer* vid ett besök på den så kallade *Magna Charta-ön* utbrast i ett varmt loftal öfver de engelska baronerna, hvilka nödgat den tvekande kungen att underteckna den lag, som betryggade folkets rätt, och huru hon i ett slags frihetsälskande svärmeri kysste den af traditioner helgade sten, der den beryktade rättshandlingen säges hafva försiggått. — — — — —

»*Miss Bremer*,» fortfar berätterskan, »var en qvinna begåfvad med stark och sjelfständig karakter samt varm och sann känsla. De offentliggjorda brefven till hennes syster äro ett slags underbara urkunder af ömhet och kärlek. Jag visste huru hon älskade denna syster, och med hvilken fröjd hon afbidade återseendet såsom den stora belöningen för all den möda och det obehag de långa resorna medfört. Under de glada aftnar hon tillbringade med oss, då hon var den lifgifvande anden i vår lilla krets, än sjungande för oss sitt hemlands sånger, än lärande oss svenska folklekar, undföll henne allt emellanåt ett ofrivilligt ord om systemen, just som hade hon varit den lefvande bevekelsegrunden till alla hennes tankar och handlingar. — Men ack! då vi sista gången från toppen af *St. Georges*

Hill skådade ut öfver den vackra dalen och trodde oss på afstånd skönja sjelfva Windsors åldriga murar — i samma stund låg hennes älskade syster döende i Stockholm. — —

«Nu äro de icke mera skiljda, döden har åter fört dem tillsammans.»

Slutintrycket af denna hastiga återblick på bekantskapen och umgänget med den svenska skriftställarinnan sammanfattar *Mrs Hall* i följande vackra ord, hvilka på ett värdigt sätt afsluta skildringen af *Fredrika Bremers* besök i den engelska författarinnans hem.

»Det är med en känsla af ostördt nöje och välbehag, som jag tänker tillbaka på de tio eller tolf dagar, som den outtröttliga arbeterskan och varmhjertade qvinnan tillbringade i vårt hem och vårt umgänge. Om ett föremål af blott yttre skönhet kan skänka ovanlig glädje, hvilket jag med tacksamhet känner och erkänner, i huru mycket högre grad är ej minnet af timmar och dagar tillbragta i goda och rikt begåfvade andars närhet ett sådant glädjens ständigt lefvande källsprång! *Miss Bremers* åsigtter om böcker, om land och folk, om religion och politik skiljde sig ofta från mina. Hennes voro större, mina måhända mera konventionella, kanske trängre. Hon förklarade att vi gjorde hvarandra godt; och nu isynnerhet, då jag vet att vi aldrig mera skola träffas här i världen, glädes jag åt denna tanke.»

L—d.

XV. VÅR PORTFÖLJ.

I anledning af Dr Thyselii och Hr Bergmans motioner vid innevarande riksdag har statsutskottet i sammanhang med frågorna om elementarläroverken samt i anledning af Dr Thyselii och Hr Bergmans motioner om inrättande genom statens försorg inom särskilda delar af riket utaf *allmänna, lägre elementarläroverk för flickor*, föreslagit att rikets ständer måtte i und. skrifvelse anhålla, att K. M. behagade låta utreda och undersöka, dels i hvad mån offentliga läroanstalter för qvinnlig ungdom må anses böra på allmän bekostnad ytterligare upprättas, och dels huru i sådan händelse dylika anstalter böra organiseras, samt att K. M. behagade till kommande riksdag framlägga denna utredning och det förslag, som deraf kan föränledas.

Förstärkta ekonomiskottet har, med 70 röster mot 37, beslutat att rikets ständer, i öfverenstämmelse med utskottets, af borgare- och bondestånden gillade förslag, i skrifvelse till K. M:t — med anmälan, att rikets ständer anse anställning i tjenster och befattningar, hvartill qvinna kan pröfvas lämplig och hvarifrån hon ej genom grundlag eller civillag är utestängd, hädanefter böra henne tillkomma, när hon visar sig dertill ega erforderliga kunskaper och skicklighet, samt förden skull tillfälle böra beredas qvinna att aflägga de för dylik anställning föreskrifna kunskapsprof — anhålla, att K. M:t måtte vidtaga och, der så nödigt finnes, hos riksdagen föreslå de åtgärder, som för genomförande af en sådan förändring i hittills bestående förhållanden finnas erforderliga.

Af det Montyonska priset, det s. k. *prix de vertu* utdelades vid Franska Akademiens sista högtidsdag penningar (de största summorna uppgående till 3,000 och 2,000 francs) och medaljer till ej mindre än 20 qvinnor, då deremot endast 6 män blefvo delaktiga af nämnda pris; en omständighet, som bestyrker M:r *Vitet's* yttrande: »att mannen vanligen i detta hänseende är den minst lyckligt lottade.» Prisen för de, under de tvenne sista åren utkomna arbeten, hvilka ansågos mest sedolärande, (*utiles aux mœurs*) tillföllu deremot uteslutande det manliga könet. Ett dylikt pris lärer, efter hvad vi nyligen hört, för ett par år sedan ha blifvit utdeladt äfven till en svensk vetenskapsman, general-direktör *Huss*, för ett af honom på franska utgifvet arbete.

Såsom täflingsämne för 1866 (*prix extraordinaire*) med ett pris af 4,000 francs, har Franska Akademien bestämt ett arbete öfver M:me de *Sévignés* skrifter, hvilket bör ega till titel: *Lexique de la langue et du style de M:me de Sévigné.*

ter, samt *notiser* i ämnen, hvilka ligga inom området för Tidskriftens syfte.

Likasom förra årgången utkommer den 8:de i 6 häften, hvardera om 4 ark, till det oförändrade, ytterst billiga priset af 3 Rdr Rmt.

Prenumeration *från Landsorten* bör *helst* göras hos Red:n, under adress: *Red:n af Tidskrift för Hemmet, Stockholm*; i hvilket fall Tidskriften under korsomslag direkte med posten expedieras till respektive prenumeranter. I *Stockholm på Byrån för renskrifning m. m., Mynttorget N:o 4, 1 tr. upp*, då prenumeranten får sig hvarje häfte regelbundet tillsändt. Prenumeration kan äfven ske på Postkontoren med tillägg af vanligt postförvaltarearfvode, och hos Herrar Bokhandlare, så i Stockholm som i Landsorten, äfvensom i Finland, med 3 Rdr Rmt. Från Norge och från Danmark sker prenumeration säkrast i bref till Red:n, med tillägg af postafgiften, d. v. s. med sammanlagdt 4 Rdr Rmt, då hvarje häfte med bokposten tillsändes prenumeranten.

Af 2:dra, 3:dje, 4:de, 5:te, 6:te och 7:de årgångarna finnas ännu kompletta exemplar att tillgå hos alla Bokhandlare i Stockholm och i Landsorten.

I bokhandeln har utkommit ett Supplement till Tidskrift för Hemmet, innehållande ett Bref, som besvarar frågan: *Hvilka fördringar ställer den nya tiden på Sveriges kvinnor?* af en Svenska. Pris för prenumeranter och icke prenumeranter 25 öre. Behållningen är anslagen till ett välgörande ändamål.

De af fjolårets prenumeranter, hvilka fått sig de två första häftena af tidskriftens 8:de årgång, under korsomslag, tillsända och ännu ej erlagt afgiften, behagade, så vida de önska erhålla fortsättning, med första insända prenumerationsafgiften, under adress: Red:n af Tidskrift för Hemmet, Stockholm. Hos dem hvilka upphört att vara prenumeranter, stannar Red:n i förbindelse, om de bekomna häftena aflemnas i närmaste bokhandel.

Breflåda.

Till dem af våra läsare, hvilka intressera sig för Orden »Den Hvita Liljan». Enligt Sekreterarens redogörelse för det förflutna halfåret hafva de 200 R:dr R:mt som detta år genom lottning utdelats till 10 ledamöter af Orden »Den Hvita Liljan», för att användas enligt Ordens föreskrifter, tillfallit: Fru Jacqueline Frunck, Stockholm. Fru Maria Berglund, D:o. Fröken Augusta Mörner, Södermanland. Fröken Lilly v. Heijne, D:o. M:lle Hilda Ekenberg, Upland. M:lle Ida Hülphers, Norrköping. Fru Emelie Lundström, Göteborg. M:lle Agnes Almqvist, Jönköping. Fröken Fredrique Wrede, Wexiö. Friherrinnan Betty Horn, Lund.— Utaf en Ordensledamot hafva till Sekreteraren blifvit öfverlemnade 450 R:dr R:mt utgörande behållningen af tvenne till Ordens förmån gifna Societetsspektakler.

Till Fröken S. S., Grongs Postaabneri, Norge. Skrifvelsen af d. 7:de Maj har, jemte prenumerationsafgiften, kommit oss riktigt tillhanda och sluta vi deraf att ni erhållit vårt indirekta svar på er första skrifvelse.

 Enskilda personer, hvilka intressera sig för Tidskriften och vilja medverka till dess spridning genom att samla prenumeranter, erhålla, då till Red:n insändes liquid för 5 ex., det 6:te gratis. (Se vidare omslagets inre sidor.)